

HÖGSKOLEBIBLIOTEKARIER, ÖPPEN FORSKNINGSDATA OCH YRKESIDENTITET

En kvalitativ intervjustudie

Mikaela Hofmann

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Olof Sundin

År: 2022

Librarians, Open Research Data and Occupational Identity.

A Qualitative Interview Study

Abstract

The aim of this master's thesis is to create knowledge about the occupational identity of academic librarians in relation to their work with open research data. Interviews with six librarians from six different Swedish academic libraries were performed and analysed with the use of occupational identity-theory and sociocultural theory. It was found that the informants of the study had a difficult time separating their work with general research data management from open research data management, as in practice the two converge a lot. It was also found that the informants seem to value ethical and correct research data management over making all research data open. The informants express it as their duty to create a well-functioning support system for the researchers, regardless of their intentions to make the data open. While the specific tasks the informants perform when working with open research data are relatively new for the occupation, they bear resemblance to other, more traditional librarian tasks such as research support services, education, promoting openness, publishing, and metadata management. Some of the informants express a clear connection between librarianship and open research data work, while others place more emphasis on having specific, useful skills than on the occupation. A lot of similarities were found in the occupational identity of the informants, with an information management identity being the most prominent amongst all. Secondary identities were also found to varying extents amongst the informants, such as a pedagogical identity, a service identity, an advocating identity, and a data-oriented identity.

The findings of this study shed a light on how librarians handle open research data in their day-to-day work, and their perceptions of this work. The findings can be useful for academic institutions and for librarians who are in the process of establishing research data services, as it outlines some of the work that can be expected. They can also be useful as a reference point for librarians and information scientists evaluating current trends within the occupation, and the way these trends integrate with the values and norms thereof.

Keywords

Information, Library, Librarians, Occupational Identity, Open Research Data, Open Science

1. Inledning	1
1.1 Forskningsproblem	2
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Avgränsningar.....	3
1.4 Disposition.....	3
2. Öppen forskning som fenomen	5
2.1 Öppen publicering.....	6
2.2 Öppen forskningsdata	7
2.2.1 Varför ska forskningsdata vara öppen?	8
2.2.2 Vad hindrar forskningsdata från att göras öppen?	8
2.2.3 Öppen forskningsdata internationellt och i Sverige.....	11
2.3 Öppen forskningsdata och bibliotek.....	12
3. Teoretiska perspektiv	15
3.1 Ett sociokulturellt perspektiv	15
3.2 Identitet.....	17
3.3 Yrkesidentitet.....	18
3.3.1 Professionell identitet.....	20
4. Bibliotekarier och yrkesidentitet	21
4.1 Bibliotekariers yrkesidentitet i internationell forskning	21
4.2 Bibliotekariens yrkesidentitet i Sverige	25
5. Metodbeskrivning	27
5.1 Intervju som metod	27
5.2 Urval	28
5.3 Genomförande	29
5.4 Etiska betänkananden	29
6. Resultat och analys	32
6.1 Hur arbetar bibliotekarier vid akademiska bibliotek med öppen forskningsdata och vilka specifika kompetenser kräver detta arbete enligt de anställda?	34
6.1.1 Utveckling av samarbeten	34
6.1.2 Forskarstöd och frågor	39
6.1.3 Kunskapsspridning.....	45
6.1.4 Datagranskning	48
6.2 Vad skiljer detta arbete från traditionellt arbete som bedrivs på akademiska bibliotek enligt de anställda?	49
6.2.1 Utbildningens betydelse.....	52
6.3 Hur ser bibliotekarierna på bibliotekets funktion och roll i arbetet med öppen forskningsdata?	54
6.3.1 Stödfunktion och samordnare.....	54
6.3.2 Förespråkare av öppen forskningsdata	57
6.4 Hur går det att förstå det arbete som görs vid akademiska bibliotek utifrån begreppet yrkesidentitet?	61
6.4.1 En kollektiv, informations-orienterad identitet.....	61
6.4.2 Existensen av parallella yrkesidentiteter	62
6.4.3 Yrkesidentitetens ursprung.....	63
6.4.4 Förhållandet mellan informanterna, yrkesidentitet och bibliotekaryrket	64
7. Diskussion & avslutning	66
8. Litteraturförteckning	68
9. Bilagor	74
Bilaga 1. Brev	74
Bilaga 2. Intervjuguide	76

1. Inledning

I takt med att omvärlden förändras, förändras också biblioteket och personalen som arbetar där. Nya tjänster erbjuds, nya ansvarsområden uppstår, nya kompetenser krävs. På senare år har en sådan förändring varit ökningen av öppen forskningsdata som standard för vetenskaplig publicering, vilket haft en inverkan på de tjänster som bibliotek erbjuder.

År 2020 presenterade regeringen propositionen *Forskning, frihet, framtid: Kunskap och innovation för Sverige* (prop. 2020/21:60) för Sveriges framtida forskningspolitik. I propositionen föreslås det att all forskningsdata skall göras öppet tillgänglig i den mån det är möjligt senast år 2026. Regeringens motivering bakom förslaget är att öppen forskningsdata bidrar till en högre forskningskvalitet, då data kan valideras och återanvändas (ibid., s. 100). Regeringen hänvisar även till att öppen forskningsdata är politiskt prioriterad i EU (ibid.) samt att det är strategiskt viktigt för Sverige att följa EU:s prioriteringar för att dra så stora fördelar som möjligt av EU-medlemskapet (ibid., s. 26). EU-kommissionen kräver att forskning som finansieras av EU ska publiceras med öppen data i den mån det går (Europeiska kommissionen 2019). Krav kan också komma från andra finansiärer. Vid uppsatsens författande är det cirka 30 % av de finansiärer som är registrerade i databasen Sherpa Juliet som kräver att forskningsdata publiceras, medan 18 % uppmuntrar till publicering (Sherpa Juliet u. å.). Även förlag och tidskrifter kan kräva att data publiceras öppet (Vetenskapsrådet 2022, s. 35).

Vetenskapsrådet (2021a, s. 27) skriver i en rapport att “[b]ibliotekspersonal vid lärosätena kan ibland vara den första kontaktpunkten för forskare i frågor om datahantering, vilket har bidragit till att även bibliotekarier involveras i dessa frågor.” Linde et al. (2014) menar att akademiska bibliotek har fått en ny roll som främjare av tillgång till forskningsdata. Samtidigt menar författarna att biblioteken står inför en hel del utmaningar: att knyta sig till rätt samarbetspartners, att få in rätt kunskap kring datahantering och att sprida kunskapen till kollegor och forskare. En hel del forskning, rapporter och konferenser har genomförts med fokus på att kartlägga dessa utmaningar (se exempelvis Linde [2014]; Linde et al. [2014]; Tzanova, Bossu & Heck [2020]). Det jag vill bidra med i denna uppsats är att rikta

fokus mot biblioteket som arbetsplats när öppen forskningsdata tillkommer som ett nytt ansvarsområde. Jag belyser förhållningssätt hos de bibliotekarier som arbetar med öppen forskningsdata på biblioteket för att ta reda på ifall de upplever förändringar i sin yrkesroll, vilka förändringarna i så fall är och vad dessa kan innebära för det akademiska bibliotekets verksamhet.

1.1 Forskningsproblem

Forskningsproblemet är detta: bibliotekarieryrket är ett yrke vars roll ständigt utvecklas, ifrågasätts och omvärderas. Den ökade betydelsen av öppen forskningsdata har skapat nya ansvarsområden för de akademiska biblioteken, och nya arbetsuppgifter för de bibliotekarier som arbetar där. Det finns en stor mängd litteratur som behandlar vad akademiska bibliotekarier kan och bör göra, vilka roller de ska fylla och varför de ska fyllas, men det saknas kunskap om hur den konkreta verkligheten för de bibliotekarier som jobbar med öppen forskningsdata ser ut samt hur de själva ser på sina arbetsuppgifter. Det saknas också kunskap om hur förändringarna som öppen forskningsdata inneburit påverkar bibliotekariernas syn på sig själva som yrkespersoner.

Det är värdefullt att studera bibliotekariers yrkesidentitet då detta kan ge insikt på flera vis. Genom att jämföra forskning går det att relatera bibliotekariers yrkesidentiteter till varandra för att få kunskaper om förändringar i yrket över tid och rum. Yrkesidentitet säger också något om bibliotekariernas nuvarande förhållanden som yrkespersoner; deras värderingar, normer och praktiker inom yrket. Dessa aspekter är viktiga att synliggöra då de bidrar till vår förståelse av biblioteket som en social institution.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att utveckla kunskap om bibliotekariers yrkesidentitet i relation till deras arbete med öppen forskningsdata på akademiska bibliotek.

Frågorna jag besvarar är:

1. Hur arbetar bibliotekarier vid akademiska bibliotek med öppen forskningsdata och vilka specifika kompetenser kräver detta arbete enligt de anställda?
2. Vad skiljer detta arbete från traditionellt arbete som bedrivs på akademiska bibliotek enligt de anställda?

3. Hur uttrycker bibliotekarierna sig om bibliotekets funktion och roll i arbetet med öppen forskningsdata?
4. Hur går det att förstå det arbete som görs vid akademiska bibliotek utifrån begreppet yrkesidentitet?

1.3 Avgränsningar

Det ligger inte inom uppsatsens syfte att värdera någon organisation eller enskild persons arbete. Inte heller kommer jag att föreslå *best practice* eller göra några andra rekommendationer kring hur arbetet bör utföras. Under intervjuerna talade vi om saker som fungerar bra eller mindre bra, men när jag redovisar dem gör jag det för att de på något vis belyser yrkesidentitet eller hjälper mig svara på någon av mina frågeställningar, inte för att jag föreslår att man implementerar specifika arbetssätt. Avsikten är endast att skapa kunskap om hur arbete med öppen forskningsdata tar sig uttryck i bibliotekariers yrkesidentitet.

En annan av uppsatsens avgränsningar är att det endast rör sig om svenska förhållanden. Internationell forskning om bibliotekariers yrkesidentitet används för att bygga upp en teoretisk grund, men mitt intervjumaterial kommer uteslutande från bibliotekarier i Sverige.

1.4 Disposition

I kapitel två, "Öppen forskning som fenomen", redogör jag för framväxten av rörelsen öppen forskning, och beskriver hur öppen forskningsdata på senare tid har kommit att bli en rörelse i sig. Detta kapitel kontextualiserar uppsatsen samt ger nödvändig bakgrundkunskap för resterande kapitel.

Kapitel tre, "Teoretiska perspektiv", ägnas åt mina valda teoretiska ingångar. Uppsatsens övergripande teoretiska perspektiv är ett sociokulturellt perspektiv. Detta blir sedan en ingång för att förklara teorier om identitetsskapande i sociala gemenskaper och yrkesidentitet som en specifik form av social identitet.

I kapitel fyra, "Litteraturgenomgång", görs en litteraturgenomgång med fokus på bibliotekarier och identitet, med en underrubrik ägnad åt internationell forskning och en åt nationell forskning.

Metodbeskrivningen görs i kapitel fem, "Metodbeskrivning". Här argumenterar jag för varför jag valt att använda mig av kvalitativ intervju som metod. Jag beskriver

genomförandet av uppsatsens alla delar från urval till analys. Jag redogör också för de etiska avvägningar jag fått göra.

I kapitel sex, ”Resultat”, presenteras resultatet från intervjuerna på ett övergripande vis. Jag introducerar informanterna, deras bakgrund och hur deras arbete med öppen forskningsdata ser ut. I detta kapitel svarar jag på frågeställning ett och två.

Frågeställning tre och fyra besvaras i kapitel sju, ”Analys”, där jag gör en djupare analys av materialet utifrån ett yrkesidentitetsperspektiv.

Summering av uppsatsen och en avslutande diskussion görs i kapitel åtta, ”Diskussion och avslutning”.

2. Öppen forskning som fenomen

Internet har påverkat förutsättningarna för forskning. Bartling och Friesike (2014) anser till och med att vi lever i en andra vetenskaplig revolution (den första dateras till slutet av medeltiden i västerländsk historia). De menar att internet möjliggör direkt, gratis och global publicering och spridning av vetenskapliga upptäckter samt kommunikation mellan forskare och medborgare. Summan av detta är att forskning blir tillgänglig för alla, överallt och alltid. Med andra ord: öppen.

Öppen forskning (även benämnt öppen vetenskap, öppen tillgång till forskning eller open science) är ett paraplybegrepp som syftar till att beskriva öppenhet under olika delar av forskningsprocessen. Enligt Vetenskapsrådet (2021b) är syftet med öppen vetenskap att “göra den vetenskapliga processen mer öppen och inkluderande” genom att ta bort betalväggar för användaren. Publicering av färdigställd forskning i form av tidskriftsartiklar och publicering av forskningsdata är de två praktiker som har fått mest uppmärksamhet, men det finns även andra praktiker som faller under öppen forskning, exempelvis altmetri och medborgarforskning (Europeiska kommissionen 2019). Öppen forskning kan sättas i kontrast till vetenskap som är låst bakom en betalvägg (vilket länge var standard för tidskriftspublikationer) eller vetenskap som inte görs tillgänglig alls (vilket länge var standard för forskningsdata).

Barling och Friesikes (2014) beskrivning av öppen forskning framstår närmast som utopisk. Som med allt annat kan man ålägga ett kritiskt perspektiv på öppen forskning. I en kritisk analys av historiskt betydelsefulla policydokument om öppen forskning visar Haider (2018) att rörelsen är motiverad av kapitalistiska mål. Forskning som är öppen ska bidra till vetenskaplig innovation, och innovation innebär, enligt de centrala policydokumenten, lönsamhet för den ekonomiska tillväxten och ett sätt att placera sig i global framkant. Rörelsen kan också problematiseras genom att belysa de vitt skilda agendor som centrala aktörer inom rörelsen har (Herb & Schöpfel 2018). Exempelvis har akademiska bibliotek propagerat för öppen publicering för att sänka sina kostnader, medan kommersiella förlag förespråkar öppen publicering eftersom de kan tjäna mycket pengar på publiceringskostnader.

Begreppet öppen forskning antyder att forskning som inte är öppen är stängd, men på grund av att det finns så många olika praktiker inom öppen forskning är det svårt

att dra en tydlig linje mellan öppet och stängt (Haider 2018; Herb & Schöpfel 2018). Måste alla praktiker—öppen publicering, öppen data, medborgarforskning—ingå i varje forskningsprojekt för att det ska räknas som öppet? Att uppfylla öppenhet i så många praktiker som möjligt för sakens skull leder inte till högre kvalitet på forskning; tvärt om kan det leda till slarvighet och en stor mängd oanvändbar information.

2.1 Öppen publicering

Öppen publicering innebär att färdigställda forskningsartiklar, konferensbidrag och monografier publiceras gratis på internet, tillgängligt oavsett vem eller var man är (Vetenskapsrådet 2021c). Den engelska termen är open access.

Albert (2006) kopplar framväxten av öppen publicering till de akademiska biblioteken. Det hela började med att prenumerationskostnaderna för akademiska tidskrifter steg till en nivå som biblioteken inte längre kunde betala för. Kostnadskrisen ledde till att de akademiska biblioteken samt de organisationer som representerar dem (högskolorna och universiteten) blev drivande förespråkare för att sänka tröskeln för tillgång till vetenskap. Utöver de höga kostnaderna för biblioteken angavs flera etiska anledningar till att biblioteken protesterade: tidskriftsutgivare tog ut stora vinster, konkurrensen mellan utgivare minskade då ett fåtal växande företag köpte upp de små, forskare var ibland tvungna att betala för att publicera sig, forskare förlorande äganderätten till sin forskning när den publicerades och slutligen kunde tillgången till tidskriften vara begränsad till ett visst antal artiklar (Albert 2006).

De problemen som beskrivits ovan är angelägna inte bara för biblioteket utan även för forskare, lärosäten och allmänheten i stort. Ett vanligt argument för varför tillgång till forskning bör vara fri är att det är allmänheten som finansierar forskningen och därav borde få tillgång till dess resultat. Ett andra argument är att kvaliteten på forskning höjs ifall all forskning finns fritt tillgänglig för alla forskare att ta del av, oavsett deras egna förutsättningar. Detta är framförallt ett problem då mindre lärosäten inte har råd att prenumerera på alla de stora tidskrifterna och missar därmed viktig kunskap, men även för de större lärosätena innebär de höga kostnaderna begränsningar i vad biblioteken kan erbjuda forskarna tillgång till (Guédon 2006).

Begreppet öppen publicering populariserades genom tre deklARATIONER: *the Budapest Open Access Initiative* (2002), *the Bethesda Statement on Open Access*

Publishing (2003), och *the Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities* (2003) (Suber 2012). Budapestdeklarationen, som var först, beskriver öppen publicering som gratis tillgång via internet till refereegranskade forskningsartiklar för alla, samt möjligheten att fritt använda sig av och sprida denna forskning förutsatt att en hänvisning till författaren ges (Open Society Institute 2002). Deklarationen gjorde öppen publicering till en storskalig rörelse inom den akademiska världen (Guédon 2006).

En annan faktor var den teknologiska utvecklingen som överhuvudtaget möjliggjorde öppenhet fri från tids- och rumsmässiga begränsningar (Guédon 2006; Suber 2012). Utan digitala kanaler hade spridningen av forskningspublikationer varit bunden till det fysiska rummet, även om kostnaderna plockats bort.

Idag är öppen publicering en självklarhet inom stora delar av internationell och svensk akademi. Detta är speciellt påtagligt inom de akademiska biblioteken (Linde et al. 2014). Akademiska bibliotek, som varit drivande i frågan, har arbetat med öppen publicering länge och infrastrukturen—i form av redskap, policy och praktiker—finns numera på plats. Öppen data är däremot något som är relativt nytt, och därav är infrastrukturen ännu under uppbyggnad.

2.2 Öppen forskningsdata

Data är så värdefullt att Borgman (2018) menar att det är den nya oljan. Liksom en oljeläcka är dataläckor en fara. I fel händer kan data användas för att identifiera och eventuellt skada personer eller grupper. Därför är det viktigt att data hanteras etiskt och juridiskt korrekt.

Trots sitt värde är data, och i förlängning även forskningsdata, komplicerade begrepp som är svåra att definiera. I Vetenskapsrådets beskrivning av vad *öppen* forskningsdata är kan man utläsa en definition av att forskningsdata är ”data som har samlats in och/eller skapats under forskningens gång” (Vetenskapsrådet 2021d). Fransson och Kjellberg (2016) menar att forskningsdata kan verka okomplicerad när det talas om den på en visionär nivå. Forskningsdata framstår “som siffror eller text och något som lätt kan brytas ner och byggas om,” men i verkligheten är det svårt att sätta fingret på vad som är och inte är forskningsdata (Fransson & Kjellberg 2016, s. 46). Det är inte heller alltid lätt att avgöra vad som är forskningsdata och vad som är “vanlig” data genererad av lärosätets dagliga verksamhet (Borgman 2018).

Hur exakt forskningsdata ser ut kan variera stort. Det kan röra sig om välstrukturerade dataset (en samling av data som hör ihop innehållsmässigt, relationsmässigt eller syftesmässigt) eller obearbetade filer. Labbexperiment, fältanteckningar, arkivmaterial är några exempel på forskningsdata. Forskningsdata kan vara skapad av forskaren själv, exempelvis genom att forskaren utfört en enkätundersökning där svaren utgör forskningsdata. I andra fall använder sig forskaren av data som de inte är upphovspersoner till, exempelvis om en analys av en reklamkampanj görs. Då är reklamen forskningsdata, men ägs inte av forskaren. I liknande situationer, eller i situationer där upphovspersonen inte är tydlig, är det svårt att avgöra om det är lagligt att publicera data eller inte. (Borgman 2012)

Öppen forskningsdata är forskningsdata som finns tillgängligt online, som är gratis och som är fritt för alla att återanvända (Vetenskapsrådet 2021d). Öppen data används i denna uppsats synonymt med öppen forskningsdata. Den engelska termen är open science data, open research data, och ibland bara open data.

2.2.1 Varför ska forskningsdata vara öppen?

Argumenten för varför data bör göras öppen liknar till viss del argumenten för varför publikationer bör vara öppna, men det finns viktiga skillnader. En markant skillnad är att rörelsen inte har en ekonomisk drivkraft bakom sig, vilken öppen publicering har. Det första argumentet är att öppen data kan användas för att kontrollera vetenskapliga resultat. Man menar att forskning blir mer transparent och därmed verifierbar om vilken utomstående part som helst kan jämföra resultatet med den data som ligger till grund för resultatet. Ett andra argument är att då all forskning finansieras av offentliga aktörer så bör, för rättvisans skull, denna forskning också vara offentligt tillgänglig. Eftersom allmänheten betalar för forskningen ska de också kunna se hur och till vad deras pengar används. Ett tredje argument är att öppen forskningsdata möjliggör återanvändning av data för nya syften, vilket är gynnsamt för att bedriva vidare forskning. (Borgman 2012; Linde et al. 2014)

2.2.2 Vad hindrar forskningsdata från att göras öppen?

Att hantera forskningsdata är svårt för akademiska bibliotek. Listan på hinder för att göra data öppen är lång. Att publicera forskningsdata är inte alltid etiskt korrekt eller ens lagligt ur en integritetssynvinkel (Borgman 2018). Om forskningsdata innehåller personuppgifter, vilket ofta är fallet, finns det många lagar som reglerar hur dessa får hanteras. I Sverige definieras personuppgifter som "all slags information som direkt eller indirekt kan knytas till en person som är i livet" (IMY

2021). Definitionen är alltså bred. Sedan 2018 regleras hantering av personuppgifter av dataskyddsförordningen (SFS 2018:218), mer känd som GDPR (General Data Protection Regulation) inom EU. Universitet och högskolor är dessutom myndigheter, och är därför bundna till att följa offentlighets- och sekretesslagen. GDPR har inneburit att reglerna för hantering av personuppgifter har skärpts och att offentlighets- och sekretesslagen fått ny tyngd. Dessa faktorer har gjort frågan om datahantering akut, enligt en rapport från Linköpings universitet (Nordström & Nählinder 2020). Att frågan är akut innebär att man är tvungen att reda ut hur data ska hanteras inom lärosätet, men det betyder inte nödvändigtvis att man kommit närmare öppen datapublicering. Snarare gör lagarna det mer komplicerat att veta vilken data som kan delas och inte.

Å ena sidan strävar man efter öppenhet, vilket dessutom kan vara ett krav från finansärer, tidskrifter eller policy på lokal, nationell eller internationell nivå (Borgman 2012; Borgman 2018; Nordström & Nählinder 2020). Å andra sidan måste man hålla sig till olika juridiska och etiska riktlinjer, vilket begränsar hur mycket och vilken typ av data man ens kan göra öppen. Öppenhet och konfidentialitet står emot varandra och vad som väger tyngst kan skifta från situation till situation, vilket gör det svårt att formulera konkreta och lättföljda regler för tillgängliggörandet av forskningsdata (Borgman 2018).

En annan svårighet med datahantering är att veta vem som är dataägare (Borgman 2012; Borgman 2018). Ett exempel är en forskare som använder sig av arkivbilder för att göra en analys. Arkivbilderna är då forskningsdata, men forskaren är inte upphovsman till bilderna utan endast brukare av dem. Ett annat exempel är när forskning bedrivs i samarbete mellan flera olika lärosäten. Finns det policyskillnader mellan lärosätena, exempelvis i vilken typ av data som får delas eller var den ska delas blir det genast krångligt.

Kulturen kring hur och vilken data som används skiljer sig mellan vetenskapliga discipliner (Linde et al. 2014; Nordström & Nählinder 2020; Tzanova, Bossu & Heck 2020). Därför går det inte att ta fram riktlinjer som passar alla. Även inom en och samma disciplin kan det finnas olika praktiker som kräver att data hanteras olika. En del discipliner som medicin eller samhällsforskning hanterar mycket persondata, vilken inte får delas hur som helst.

Inom humaniora kan forskningsdata ta former som foton, video och kartor, men även forskarens egna anteckningsböcker kan ibland utgöra en stor del av forskningsdata. Det är tveksamt ifall en del av detta material ens är meningsfullt att

delat med andra, och i så fall hur mycket bearbetning av materialet som krävs för att det ska bli begripligt för personen som vill återanvända data. (Anderson et al. 2011)

Discipliner som regelbundet hanterar stora mängder data har sina egna problem. För att data ska vara användbar eller ens begriplig för en utomstående person behöver den "städas". Städning innebär bland annat att variabler kontrolleras så att de är korrekt namngivna och att eventuella fel utläses. Mindre mängder data kan skötas manuellt eftersom de är möjliga att överblicka, men för stora mängder data vore detta orimligt. Att automatisera städningen är inte en enkel sak då varje dataset är unikt och kräver specialanpassad hantering. Även i de fall då automatiserad städning görs är det ingen garanti för att kvalitén blir god, eftersom ingen människa har gjort en kontroll av allt material. (Borgman et al. 2020)

En annan utmaning med stora mängder data är att följa de etiska principerna vad gäller exempelvis anonymisering. Det är svårt att överskåda stora mängder data och därmed blir det svårt att säkerhetsställa att allt är anonymiserat.

Data som ska publiceras bör granskas i förhand så att den är av en acceptabel kvalitet. En standard för att publicera data är att följa FAIR-principerna (Findable, Accessible, Interoperable och Reusable) (Vetenskapsrådet 2021e) Principerna ger riktlinjer som ämnar göra data lätt för andra att hitta, förstå och använda. Personen som utför granskningen behöver en viss förståelse för datainnehållet för att kunna hantera det, vilket inte alltid är fallet då bibliotekarier eller annan stödpersonal sällan har så pass djupa ämneskunskaper (Borgman et al. 2020). Kommunikation mellan forskare och granskare underlättar, men är inte alltid möjlig att utföra på ett smidigt sätt (Golub & Hansson 2017).

Det är inte alla forskare som vill dela sin data även om de skulle kunna. Det tar lång tid att göra data anonym och användbar, och tid är något som forskare saknar. Oro för hur data kan komma att användas av andra, samt värnande om sina egna intellektuella rättigheter är andra anledningar till att en del forskare inte vill dela sin data (Borgman 2012; Fransson & Kjellberg 2016; Tzanova, Bossu & Heck 2020). Även kunskapsbrist kring publicering av data är en anledning till att data inte publiceras (Golub & Hansson 2017). Undersökningar har visat att det inte finns något större intresse för att återanvända andras data bland forskare (Nordström & Nählinder 2020). Detta skulle kunna påverka huruvida forskare anser det lönt att publicera sin egen data. För att forskare ska vilja göra sin data öppen behövs belöningsystem som gynnar de som väljer att publicera sin data öppet (Borgman 2012). I nuläget finns det dock inga sådana system som är väletablerade. Ett annat

alternativ är att göra öppen data till ett krav, vilket är den riktning som frågan rör sig mot nu.

Efter att ha studerat policy och dess implementation fastslår Higman och Pinfield (2015) att öppen publicering av forskningsdata framstår som viktigt för lärosäten i Storbritannien då ämnet får mycket plats i diverse policydokument, men de spekulerar att detta framför allt beror på att finansiärer ställer krav på öppen data. Författarna menar dessutom att finansiella krav påverkat utvecklingen av tjänster för hantering av forskningsdata mer än vad lärosätesspolicy gjort. När finansiärer ställer krav tvingas lärosätena göra sin policy till praktik.

2.2.3 Öppen forskningsdata internationellt och i Sverige

I början drevs rörelsen för öppen forskningsdata framför allt av vetenskapliga gemenskaper och ideella organisationer men idag är offentliga myndigheter också involverade (Tzanova, Bossu & Heck 2020). EU har spelat en central roll i att driva öppen forskningsdata framåt. EU ställde krav på att all forskning finansierad av EU under Horizon 2020-projektet publicerades öppet. Detta inkluderade data såvida särskilda skäl inte angavs (Europeiska kommissionen u.å). Horizon 2020 efterföljdes av Horizon Europe, vilket har liknande villkor för datapublicering (Europeiska kommissionen 2021). Vad som händer i EU tenderar att röra sig neråt, till nationell politik.

I Sverige är Vetenskapsrådet samordnare i frågan, vilket bland annat innebär att de tar fram rekommendationer både för forskare och för politiker, främjar utvecklingen genom att bidra med finansiering och kunskap samt kontinuerligt utvärderar situationen både i Sverige och internationellt (Vetenskapsrådet 2022). Haglund, Roos och Wallgren-Björk (2018) beskriver utvecklingen i Sverige som "decentraliserad", speciellt om man jämför med de mycket tydligare direktiven det finns för öppen publicering i Sverige. Alla som beviljas bidrag från Vetenskapsrådet måste publicera sina tidskriftsartiklar fritt tillgängligt, men det finns ännu inget krav på att publicera forskningsdata. I nuläget är det upp till varje lärosäte att själva avgöra hur mycket man vill satsa på att publicera. Däremot måste alla forskare som beviljas bidrag från Vetenskapsrådet sedan 2019 skriva en datahanteringsplan. Datahanteringsplanerna är ett första steg mot total öppen tillgång. Målet är att all forskningsdata ska vara öppen år 2026, såvida det inte finns särskilda anledningar för att begränsa tillgången (Vetenskapsrådet 2022).

För att pådriva införandet av öppen forskningsdata har Vetenskapsrådet satt ihop en samordningsgrupp bestående av Kungliga biblioteket, Riksarkivet, Myndigheten för digital förvaltning samt diverse universitet och högskolor. Vetenskapsrådet finansierar tjänsten Svensk nationell datatjänst (SND), en infrastruktur för tillgängliggörande, bevarande och återanvändning av forskningsdata (Svensk nationell datatjänst 2022a). SND styrs av ett konsortium av lärosäten som också bidrar till finansieringen. SND ansvarar för en nationell databas för publicering av forskningsdata. SND erbjuder också utbildning, rådgivning och allmän information om hantering och publicering av forskningsdata. Tittar man på personerna i SNDs styrgrupp vid tiden för uppsatsens skrivande ser man att majoriteten har bibliotekarie eller bibliotekschef i sin titel, vilket visar att bibliotekarier som yrkesgrupp är centrala i att driva frågan i Sverige (Svensk nationell datatjänst 2022b).

SND har ett nätverk av lärosäten som är frivilliga medlemmar. Medlemmarna har byggt upp lokala stödgrupper för hantering av öppen forskningsdata på respektive lärosäte, så kallade Data Access Units (DAU:s). Organisationsmässigt hamnar DAUs ofta inom bibliotekets verksamhet. Detta kan man se genom att följa de länkar som finns på SND-nätverkets webbsida (Svensk nationell datatjänst 2022c). Andra yrkesgrupper som kan ses inom SNDs verksamhet är arkivarier, jurister och IT-specialister. Det är alltså inte bara bibliotekarier som sysslar med öppen forskningsdata, men de utgör en välrepresenterad grupp.

2.3 Öppen forskningsdata och bibliotek

Golub och Hansson (2017) menar att biblioteksvetenskap gradvis kommit att övergå i informationsvetenskap, och att denna förändring kan ses som en spegling av vad som händer ute i de akademiska biblioteken (se även Tzanova, Bossu & Heck 2020). Akademiska bibliotek utmärktes en gång i tiden av sina stora, analoga samlingar, menar Revere (2020). Idag är en stor del av samlingarna digitala. Den andra skillnaden som Revere tar upp är att samlingarna har gått från att vara lokala (begränsade till vad som fanns i biblioteksrummet) till att vara globala (tillgång till digitala resurser vars servrar kan vara i ett helt annat land). Dessa förändringar visar att man arbetar efter andra förutsättningar på bibliotek idag än vad man gjorde innan internets genomslag. Samtidigt kan man säga att kärnan i bibliotekets verksamhet har bestått: att hantera information och tillfredsställa informationsbehov bland studenter och forskare (Revere 2020).

Inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap råder en diskussion om huruvida forskningsdata är något nytt eller inte för de akademiska biblioteken. De traditionella bibliotekstjänsterna har expanderats för att tillgodose de nya behov som uppstått kring forskningsdatahantering. Datahanteringsstöd är ett exempel på en sådan tjänst (Golub och Hansson 2017; Tzanova, Bossu & Heck 2020). Biblioteket är en institution som genomgått flera förändringar i takt med skiftande behov och nya trender (Linde et al. 2014; Oberländer & Reimer 2019; Revere 2020; Tzanova, Bossu & Heck 2020). Det finns därmed en vana av att ta sig an nya uppgifter. Biblioteken har erfarenhet av öppen publicering av artiklar då de varit drivande i denna fråga, men även om några aspekter av detta tidigare arbete går att överföra på öppen forskningsdata så är forskningsdata ett mer komplext område än publikationer (Fransson & Kjellberg 2016). Hantering av forskningsdata kräver teknologiska färdigheter som bibliotekarier generellt inte besitter (Tzanova, Bossu & Heck 2020). För att kunna arbeta med forskningsdata på ett bra sätt behöver bibliotekarierna samarbeta med andra aktörer både inom och utanför lärosätet (Linde et al. 2014). Att etablera samarbete är dock svårt eftersom det saknas organisering på nationell och internationell nivå.

Liksom biblioteken jobbar aktivt med att främja öppen publicering finns det de som menar att biblioteken har en liknande roll att spela vad gäller öppen forskningsdata (Linde 2014; Revere 2020; Shelly & Jackson 2018; Tzanova, Bossu & Heck 2020). Främjande av fri tillgång till information är en vägledande värdering inom biblioteksverksamhet. Det ska dock inte glömmas att de höga kostnaderna var en drivande faktor bakom bibliotekens engagemang i öppen publicering, även om de mer etiska aspekterna också spelade en viktig roll. Någon liknande ekonomisk drivkraft finns inte bakom engagemanget för öppen forskningsdata.

När ett lärosäte börjar satsa på öppen publicering av forskningsdata är det inte garanterat så att biblioteket blir inblandat. De tjänster som biblioteket erbjuder kan nämligen även andra arbetsgrupper på lärosätet hantera. Det är dessutom så att bibliotekarier inte besitter alla de kompetenser som krävs för att jobba med forskningsdata, exempelvis juridiska eller teknologiska kompetenser. Beroende på hur man valt att organisera sig kan bibliotek spela en större eller en mindre roll. Revere (2020) menar därför att bibliotek aktivt bör jobba för att inkluderas i frågan för att behålla sin relevans inom akademien. Eftersom så många olika kompetenser krävs har en del lärosäten valt att bilda specifika arbetsgrupper (ofta, men inte alltid, kallas dessa arbetsgrupper för DAU:s) för att hantera forskningsdata. I dessa

grupper är olika yrkesgrupper representerade, bland annat bibliotekarier (Tzanova, Bossu & Heck 2020).

Svenska akademiska bibliotek har kommit olika långt i sitt arbete med forskningsdata. Haglund, Roos och Wallgren-Björk (2018) menar att biblioteken ännu har mycket arbete framför sig innan de kan erbjuda forskare de tjänster som efterfrågas och behövs.

3. Teoretiska perspektiv

I detta kapitel presenterar jag de teoretiska ramverk som uppsatsen grundar sig på. Det primära begreppet är yrkesidentitet. Begrepp som lärande, praxisgemenskap och social identitet presenteras för att förklara vad yrkesidentitet betytt för mig och för att ytterligare berika uppsatsens materialinsamling, analys och slutsatser. Genom hela uppsatsens genomförande har teori varit mer eller mindre styrande, och kan därför inte isoleras till enbart analysen. Själva utformandet av uppsatsens syfte och frågeställningar grundar sig i begreppet yrkesidentitet och de teoretiska perspektiv som medföljer.

3.1 Ett sociokulturellt perspektiv

I forskning om yrkesidentitet används det sociokulturella perspektivet för att förstå hur en yrkesgrupp utvecklar och upprätthåller gemensamma kunskaper, normer och värderingar (se exempelvis Lindberg 2015; Sundin 2006). Min tillämpning av det sociokulturella perspektivet grundar sig framför allt på Säljö (2000) och Wenger (1998). Det primära fokuset för både Säljö och Wengers perspektiv är lärande.

Enligt Säljö är lärande något som sker på samhällsnivå genom kommunikation. Kunskap, värderingar och normer överförs från människa till människa genom tal, text och handling—detta är lärande. Säljö menar därför att lärande är “en aspekt av all mänsklig verksamhet” (Säljö 2000, s. 13). Lärande sker dels i formella situationer som utbildning och kompetensutvecklingskurser. Lärande sker också i informella situationer, exempelvis under tiden man utövar ett yrke. Att dra hårda gränser mellan formellt och informellt lärande är inte nödvändigt för mitt syfte med denna uppsats. Huvudpoängen är att lärande sker under alla möjliga förutsättningar, och att man med hjälp av ett sociokulturellt perspektiv kan belysa dessa.

Lärande i denna mening är alltså mer än att utöka sina intellektuella kunskaper. Lärande innefattar också att lära sig värderingar och normer, exempelvis de som råder inom ett yrke. Ett exempel på hur jag använder mig av den sociokulturella förståelsen av lärande är när jag under analysen undersöker informanternas åsikter om forskningsdata. Varje informant har utvecklat en förståelse av forskningsdata som grundar sig på direkt eller indirekt interaktion med andra människor då de läser om forskningsdata, exempelvis i policydokument, informativa texter eller forskning om ämnet; kompetensutvecklar sig genom att gå på kurser eller

seminarier om forskningsdata; pratar med andra personer som jobbar med forskningsdata; träffar människor som inte jobbar med forskningsdata; är i kontakt med forskare och ger dem råd och stöd kring forskningsdata. Scenarierna är exempel både på formellt och informellt lärande. I båda fallen kommer informanterna i kontakt med andra människor och deras uppfattning om vad forskningsdata är, vad dess värde är eller inte är, vad informanterna borde eller inte borde göra med forskningsdata och så vidare. De är också exempel på att lärande kan ske i direktkontakt med andra människor, men också genom att indirekt ta till sig information genom att i enskildhet läsa en text.

En central aspekt av det sociokulturella perspektivet är uppmärksammandet av att människan organiserar kunskap inom olika verksamheter samt hur dessa verksamheter upprättar specifika och ofta förgivettagna förståelser av verkligheten (Säljö 2000). Utmärkande för det samhället vi lever i idag är att det är mycket komplext och att det därav kräver en hög grad av kunskapsspecialisering, exempelvis i form av utbildning. I många fall är ett yrke inte något man kan lära sig i hemmet av sin familj, så som det (till viss del) var förr. Vill man bli bibliotekarie behöver man söka sig till en utbildning som bara finns på ett begränsat antal platser i Sverige. Man behöver tillgång till avancerade redskap, exempelvis klassifikationsterminologi och databaser, som kan vara svårtillgängliga och dessutom svårbegripliga för gemene man. Bibliotekarieutbildning är en organiserad kunskapsverksamhet i vilken specifika förståelser av verkligheten prioriteras över andra. En sådan sak som att bibliotek är viktiga för demokratin är ett exempel på en sådan förståelse som i andra kretsar inte nödvändigtvis är lika självklar

SND, som beskrivits tidigare, är också en organiserad kunskapsverksamhet. SND utgörs av personer med geografisk spridning, olika yrkesbakgrunder och som har olika förutsättningar och uppgifter när de använder sig av eller hanterar forskningsdata. I interaktionen mellan de olika medlemmarna bildas och upprätthålls olika förståelser om huruvida öppen forskningsdata är bra eller dåligt och varför, hur forskningsdata på bästa vis kan göras öppen och vems uppgift det är att se till så att mer data görs öppen. Denna typ av värderingar och normer är vad jag i denna uppsats är ute efter att synliggöra.

Wenger (1998) introducerar begreppet praxisgemenskap (från 'community of practice', översättning hämtad ur Sundin 2006) för att ge ett namn på gemenskaperna i vilka människor organiserar sig med andra människor. En praxisgemenskap är en samling av människor som delar syfte, värderingar och

praktiska handlingar—en delad praxis. Denna praxis är något som formats över tid och är dessutom föränderlig. Varje människa ingår i flera praxisgemenskaper: arbetsplatsen, yrket, familjen, hobbygemenskaper etcetera. De exempel jag gav ovan—bibliotekarieyrket och SND—är sådana praxisgemenskaper och informanterna jag har intervjuat ingår i båda dessa.

Inom en organisation, som en arbetsplats, finns det flera olika praxisgemenskaper vilka behöver samverka för att organisationen ska fungera väl. För att återigen ge ett exempel: mina informanter arbetar vid en arbetsplats där de har ansvar för öppen forskningsdata, men de är inte ensamma om att ha detta ansvar. Andra personer som tillhör andra yrkesgrupper och därmed andra praxisgemenskaper är också involverade, och de olika praxisgemenskaperna behöver hitta sätt att samarbeta och dela upp ansvaret för att hanteringen ska fungera väl. I dessa konstellationer av lärande möts de olika gemenskapernas värderingar, normer och mål.

I det sociokulturella perspektivet är både individens och det kollektivs lärande intressant att studera (Säljö 2000; Wenger 1998). Sundin (2006) uttrycker det som att det finns en "länk" i form av kommunikation mellan individen och det kollektiva eftersom individen lär sig av kollektivet, men bidrar också själv till det kollektiva lärandet genom att delta i gemenskapen. När jag intervjuat mina informanter har jag talat med individer, men under intervjuerna får jag också inblick både i de praxisgemenskaper som informanten tillgår, samt den organisation (lärosätet) de tillhör. De olika nivåer av lärande eller av gemensam kunskap är relevanta för att förstå en individs eller ett kollektivs yrkesidentitet, vilket jag kommer utveckla under följande rubriker.

3.2 Identitet

En redogörelse för begreppet identitet är nödvändig för att gå vidare. Det finns flera olika typer av identiteter som kan uppmärksammas beroende på vad för slags fenomen man studerar (Coulmas 2019). I vardaglig mening tenderar begreppet att vara synonymt med personlig identitet. Personlig identitet framstår ofta som högst individuell—som essensen av hela jaget. Aspekter av identitet kan vara religiös tillhörighet, moraliska övertygelser, aspirationer, värderingar och tankar och alla dessa aspekter bildar tillsammans en unik individ. Personlig identitet kan medvetet signaleras till omvärlden genom exempelvis klädstil, sättet vi pratar på och vilka aktiviteter vi deltar i. I ett sociologiskt sammanhang förstås personlig identitet som något socialt, eftersom man identifierar sig i relation till andra människor,

exempelvis genom vilka likheter och skillnader man har jämt mot andra (Alvesson 2000; Coulmas 2019; Jenkins 2014).

Även inom det sociokulturella perspektivet finns det olika sätt att prata om identitet. Social identitet beskriver hur människor relaterar sig själva till andra, ser sin plats i omvärlden, både som medlemmar i olika gemenskaper och som individer (Coulmas 2019). Det är också ett sätt att kategorisera andra människor som vi stöter på och förstå vår relation till dem. Individers identitet är mångfacetterad då man tillhör flera olika gemenskaper samtidigt (Jenkins 2014).

Wengers (1998) variant av det sociokulturella perspektivet fungerar speciellt väl för att studera identitet då hon gör en direkt koppling mellan praxisgemenskaper och identitet. Identitet, ett begrepp som i vardaglig mening kan uppfattas djupt personligt, framställs av Wenger snarare som något socialt format. Identitet formas i relation till andra människor, både inom och utanför den egna praxisgemenskapen. Att delta i en praxisgemenskap innebär att man kan identifiera sig med gruppen, och att man kan identifiera sig mot dem som *inte* tillhör gruppen. Jag använder mig av dessa idéer för att skapa en förståelse för vad informanterna anser att deras uppgift som bibliotekarier är när det kommer till deras arbete med öppen forskningsdata, och vad de anser är någon annans uppgift, samt hur den uppfattningen kan förstås som en del av deras bibliotekarie-identitet.

Även om Wenger (1998) ser identitet som något socialt format bortser hon inte från identitetsskapandets vikt för individen. Snarare än att bara se det ena eller det andra—det individuella eller det kollektiva—menar Wenger att man bör studera hur de två konstruerar varandra. I min analys belyser jag informanternas individuella yrkesidentitet men relaterar också den till kollektiva identiteter inom informanternas praxisgemenskaper. Wenger menar att individer formar sin identitet genom att sammansmälta de olika praxisgemenskaper individen deltar i. Informanterna jag intervjuat har olika bakgrunder och därmed kan de ha tillhört flera olika praxisgemenskaper.

3.3 Yrkesidentitet

Yrkesidentitet är, som det låter, en identitet kopplat till ett yrke. Begreppet tillhör det sociokulturella perspektivet eftersom yrkesidentitet ses som en social identitet, med andra ord genom att de som ingår i yrkesgruppen har mer eller mindre gemensamma uppfattningar om vem de är och vad de gör (Hirschi 2012). Dessa uppfattningar är något som gruppens medlemmar lär sig då de deltar i yrkets

praxisgemenskap genom att utbilda sig, när de utövar yrket och när de kommunicerar med andra människor inom och utanför praxisgemenskapen. Sundin (Sundin 2006, ss. 43–44) beskriver lärande inom ett yrke som att det “inte enbart [handlar] om att lära sig ett antal intellektuella eller praktiska färdigheter, utan också om att bli delaktig i en gemenskap där normer, värderingar och förväntningar kring yrket medföljer.”

Som med andra sociala identiteter finns yrkesidentitet både på ett individuellt och ett kollektivt plan. Ett sätt att beskriva relationen mellan det individuella och det kollektiva är att begreppet yrkesidentitet beskriver hur enskilda yrkespersoner ser på sig själva i relation till yrket (Cravey 1991). I min analys visar jag hur informanterna identifierar sig med sitt yrke men också hur de ibland identifierar sig genom att ta avstånd från dominerande normer och värderingar inom yrket.

Av beskrivningen ovan kan det framstå som att varje yrke endast har en identitet som yrkesmedlemmarna antingen kan identifiera sig med eller mot. Det går förvisso att hitta värderingar och normer som ingår i majoriteten av yrkesmedlemmarnas identitet, precis som man kan hitta generellt accepterade normer och värderingar i många andra sociala identiteter (Alvesson 2000), men i forskning om yrkesidentitet brukar det lyftas fram att det finns multipla identiteter inom varje yrke, och att yrkets medlemmar kan visa drag av flera av identiteterna samtidigt (Pratt & Foreman 2000). Detta är något som jag ger utförliga exempel på i kapitlet om bibliotekarier och yrkesidentitet, så jag avstår från att utveckla detta resonemang allt för mycket här. I analysen argumenterar jag för att mina informanternas yrkesidentitet ser olika ut, men också att det finns vissa gemensamma drag som möjligen är generella för bibliotekarier som arbetar med forskningsdata.

Pingel och Robertsson (1998) framhäver två dimensioner av yrkesidentitet: dels faktiskt handlande, dels motivationen bakom handlandet. I en välfungerande organisation råder det harmoni mellan de två dimensionerna. När de två dimensionerna inte befinner sig i harmoni, exempelvis ifall organisationsmedlemmarna inte anser att de har möjlighet att handla på det vis de önskar, uppstår i stället disharmoni. I analysen visar jag hur informanternas uppfattning om vad de borde göra inte alltid stämmer överens med vad de har möjlighet att göra eller förväntas göra.

3.3.1 Professionell identitet

Detta är inte en uppsats om bibliotekarie som profession, men en viss redogörelse för begreppet profession är ändå nödvändig då jag valt att betrakta professionell identitet som en aspekt av yrkesidentitet hos bibliotekarier. Detta har jag gjort för att mängden relevant forskning om bibliotekariers yrkesidentitet är liten. Med relevant menar jag relevant i tid (forskning som inte är för gammal för att betraktas som aktuell) och relevant i innehåll (forskning om skolbibliotekariers yrkesidentitet är av låg innehållsmässig relevans).

Det finns ingen entydig beskrivning av vad som skiljer en profession från andra yrken, men professioner anses ha en hög grad av expertkunskap och långa utbildningar, vilket resulterar i att det arbete som professionen utför inte kan utföras av någon annan yrkesgrupp—eller i varje fall anses arbetet inte kunna utföras av någon annan (Saks 2012). Huruvida bibliotekarie är en profession eller inte är debatterat, och inte något jag kommer ta ställning till här. Akademiseringen av utbildningen pekar på professionaliseringen, men det finns de som menar att yrket saknar unik expertis (Kåring Wagman 2008). Att avgöra vilken unik expertis som bibliotekarier besitter är svårt eftersom det finns flera andra yrkesgrupper som hanterar information (det området som bibliotekarier generellt hävdar sin expertis inom.) Vare sig bibliotekarie är en profession eller ej så finns det en mängd litteratur om bibliotekariers professionsidentitet som beskriver normer och värderingar gemensamma för professionen. Det är dessa som är relevanta för mig, då de bidrar till helhetsförståelsen av bibliotekariers yrkesidentitet.

4. Bibliotekarier och yrkesidentitet

I detta kapitel presenterar jag ett urval av den tidigare forskningen som gjorts om bibliotekariers yrkesidentitet. Den tidigare forskningen utgör en grund för min egen analys då den ger mig något att jämföra mitt material med. I Sverige är bibliotekariers yrkesidentitet ett vanligt ämne för uppsatsskrivande B&I-studenter på kandidat-, magister- och mastersnivå. När det kommer till avhandlingar och annan forskning finns det däremot mindre att läsa om svenska förhållanden.

Kapitlet om bibliotekariers yrkesidentitet i internationell forskning grundar sig på peer-reviewade tidskriftsartiklar. När man söker efter forskning om yrkesidentitet (på engelska occupational identity) handlar en hel del av litteraturen specifikt om professionell identitet (på engelska professional identity). Som jag argumenterar för i föregående kapitel betraktar jag professionell identitet som en aspekt av yrkesidentiteten, och presenterar därmed forskning både om professionell identitet och om yrkesidentitet.

4.1 Bibliotekariers yrkesidentitet i internationell forskning

I forskning om bibliotekarier och deras uppfattning av sin yrkesidentitet är det ofta förändringar i yrket som motiverar forskningen. Det är inte så konstigt, eftersom det är i perioder av osäkerhet som frågor om yrkets funktion och roll blir mest aktuella. Davis (2008) skriver att bibliotekarieyrket vid sekelskiftet befann sig i en identitetskris. Fastän Davis har ett australiensiskt perspektiv framgår det samtidigt att osäkerheten kring yrket kändes i andra delar av världen också. Krisen, menade hon, berodde på ett antal olika samhällsförändringar. New Public Management (NPM) hade blivit standard för hur offentliga verksamheter bedrevs, vilket innebar att praktiker från den kommersiella marknaden trängt sig in på biblioteken, vilket upplevdes som en motsättning mot de demokratiska kärnvärden som var en betydelsefull del av bibliotekariernas yrkesidentitet. Vid sidan av detta hade den snabba teknologiska utvecklingen förändrat villkoren för bibliotekets dittills mest centrala resurs: de analoga bok- och tidsskriftssamlingarna. De digitala mediernas närvaro upplevdes av vissa som ett hot mot hela bibliotekets verksamhet, och därav också mot centrala delar av bibliotekariens yrkesidentitet, eftersom identiteten var tätt sammankopplad med förvaltningen av bibliotekets samlingar (ibid.). Några av de arbetsuppgifter som bibliotekarier haft—framför allt tillgängliggörande av information, samt informationssökning via biblioteksdatabaser—kunde nu utföras

av gemene man hemifrån med hjälp av digital teknik (Nelson & Irwin 2014). Den digitala utvecklingen ledde också till ett så kallat informationsöverflöd, och biblioteket förlorade sin ställning som samhällets informationscenter (Davis 2008; Revez 2020). En oro för huruvida biblioteken ens hade en framtid uppstod.

Denna berättelse om bibliotekets omvälvning—och påstådda kris—runt sekelskiftet har berättats om och om igen, dock med olika aspekter av händelserna i fokus (se exempelvis David [2008]; Pierson, Goulding & Campbell-Meier [2019]; Sare & Bales [2014]). Enligt Davis (2008) kan uttryck för identitetskrisen ses i mängden uttalanden om bibliotekets nya, moderniserade roll i samhället och avståndstagande från det ”gamla” och ”traditionella”. Vid uppsatsens författande har det gått två decennier sedan identitetskrisen Davis beskriver utspelade sig, men frågan om vad yrkets funktion är fortsätter att komma upp regelbundet, ofta i samband med förändringar. Min uppsats är ett exempel på en vidareutveckling av frågan, med inriktning på yrkets funktion relaterat till forskningsdata och öppen forskningsdata. Frågor som huruvida forskningsdata är en ny funktion för bibliotekarier att fylla, och i så fall på vilket vis, diskuteras i analysen. För att ge ett mer konkret exempel diskuterar jag bland annat vilka funktioner informanterna menar att bibliotekarier själva är mest lämpade att uppfylla, och vilka funktioner som utförs bättre av andra yrkesgrupper. På så vis skapar jag en bild av vad som är bibliotekariernas unika kompetenser i relation till öppen forskningsdata, och hur dessa kompetenser tar sig uttryck i informanternas upplevelse av yrkesidentitet.

I forskningen klassificeras ofta bibliotekariers yrkesidentiteter efter vilken typ av organisation de tillhör. Yrkesidentiteten varierar beroende på huruvida man tillhör ett folkbibliotek, ett skolbibliotek eller ett akademiskt bibliotek (Cravey 1991; Ishii et al. 2021). De arbetsuppgifter som bibliotekarien förväntas utföra på de respektive bibliotekstyperna är väldigt olika, likaså de värderingar och mål som motiverar arbetsuppgifterna, vilket är en förklaring till varför yrkesidentiteten skiljer sig åt mellan de olika organisationerna. Inom varje bibliotekstyp går det också att specialisera sig på specifika områden som katalogisering, publicering, undervisning och så vidare. Forskning har visat att specialisering ger upphov till områdesspecifika yrkesidentiteter (Cravey 1991; Ishii et al. 2021). En bibliotekarie kan ha flera olika specialiseringsområden, vilket gör att flera olika identiteter möts i en och samma bibliotekarie (Freedman 2014). I vissa fall kan bibliotekarier ha arbetsuppgifter som traditionellt tillhör andra yrkesgrupper. I de fallen kan yrkesidentitet från två eller flera yrken ses samtidigt inom en person. För mig har detta varit relevant att utforska eftersom mina informanter inte bara arbetar med

forskningsdata, de har också andra arbetsuppgifter, och i vissa fall har de även kompetenser som traditionellt inte tillhör bibliotekarieyrket. För att få en så välgrundad förståelse som möjligt av informanternas upplevelse av yrkesidentitet är det därför viktigt för mig att kunna beskriva hur olika identiteter samverkar och bidrar till helheten.

Det finns kärnvärderingar och normer som i forskning brukar kopplas till yrket. Dessa kan enligt Cravey (1991) enkelt hittas i dokument som på något vis representerar yrket, exempelvis i föreningar som samlar bibliotekarier. Från australienska bibliotekarieföreningar hittar Cravey exempel på kärnvärderingar som servicetänkande, demokratiska ideal, gratis och öppen tillgång till information, främjande av mångfald, anti-censur och värnande om användarnas personliga integritet. Dessa värderingar är inte unika för nittiotalets Australien. I Sverige är den främsta föreningen för bibliotek och bibliotekarier Svensk biblioteksförening, och läser man på deras hemsida framhåller de liknande kärnvärderingar som de Cravey identifierat, som att bibliotek är ”samhällets bästa svar på framtidens demokratiska utmaningar” och att föreningen verkar för ”allas rätt till fri tillgång till kunskap, kultur och information” (Svensk biblioteksförening u.å.). Liknande kärnvärderingar är återkommande i biblioteksföreningar från hela världen, och utgör en grund för bibliotekariers yrkesidentitet, även om varje individ inte förhåller sig till dem på samma sätt.

Eng (2017) har studerat hur öppen forskning påverkat amerikanska bibliotekariers yrkesidentitet. När mer och mer forskning går att hitta fritt tillgängligt online finns det inte längre ett behov hos användarna att söka sig till biblioteket för att få tillgång. Enligt Eng finns det en risk för att bibliotekarier kommer att bli överflödiga och därav förlora sin professionella status ifall en omställning inte görs. Omställningen som Eng förespråkar är att lägga emfas vid bibliotekariers informationshanteringsexpertis, en kompetens som gör dem lämpade att ta sig an nya, viktiga arbetsuppgifter som uppstått inom akademien som en följd av öppen forskning. En sådan uppgift är att hantera de stora mängderna information som finns fritt tillgängligt online för att de ska bli överskådliga för användarna, samt att stötta användarna när de själva söker information. Bibliotekariens expertis ligger, enligt Eng, i att kunna hjälpa användare att navigera uppsjön av information som finns tillgänglig. En konkret arbetsuppgift Eng nämner är datahantering, något som gynnas av bibliotekariens informationsorganiseringskompetenser.

Nelson och Irwin (2014) undersöker amerikanska akademiska bibliotekariers yrkesidentitet i relation till informationssökning. Författarna visar hur populariseringen av digitala sökmotorer förändrat villkoren för bibliotekariers yrkesutövning då denna utveckling möjliggjorde för gemene man att göra sökningar på egen hand. Det innebar att en fundamental aspekt av bibliotekariers funktion inte längre var behövd. Ett sätt att bevara yrkets relevans var att anta nya arbetsuppgifter som sitt expertisområde, vilket är vad som gradvis hände. Enligt författarna handlar de nya arbetsuppgifterna ofta om att göra det lättare för användarna att själva söka efter information. Exempel på sådana uppgifter är att analysera cirkulationsdata för att förbättra bibliotekets digitala tjänster, att förvärva tidskriftsartiklar och presentera dem på ett överskådligt vis i bibliotekets digitala kataloger, samt att uppdatera bibliotekets digitala söksystem så att de mer liknar de söktjänster användarna är vana vid att använda (det vill säga Google). Utifrån dessa aktiviteter kan man se att bibliotekariers yrkesidentitet, framför allt på akademiska bibliotek, präglas av informationshantering och av service. Nelson och Irwin (2014) visar liksom Eng (2017) hur akademiska bibliotekariers yrkesidentitet formas runt användarens önskemål, och målet är att underlätta så mycket som möjligt för användaren att själva söka efter och ta till sig information.

Bibliotekarierna vid ett amerikanskt medicinskt lärosäte som fick vara med vid utformningen av läroplanen upplevde positiva förändringar i sin yrkesidentitet, enligt en studie av Linton (2016). Under planeringen av läroplanen samarbetade bibliotekarierna med enheter inom lärosätet som de inte haft någon djupare kontakt med tidigare. Bibliotekarierna deltog i att utveckla lärosätets undervisning genom att bidra med information till lärare och elever, hålla i undervisning, omvärldsbevaka, testa ny teknik samt presentera nya pedagogiska metoder. Resultatet av detta var att bibliotekarierna fick en bättre helhetsbild av lärosätet, något som de menar var positivt för hela lärosätet. Efter förändringarna i läroplanen blev bibliotekets verksamhet integrerad i utbildningen, och därmed fick biblioteket och bibliotekarierna en synlig och inflytelserik position inom organisationen. Detta ledde till att nya yrkesidentiteter dök upp, så som innovatör, samarbetspartner, problemlösare, ledare och lärare.

Internationell forskning om bibliotekariers yrkesidentitet visar att det finns ett antal återkommande yrkesidentiteter bland bibliotekarierna vid akademiska bibliotek, vilka kretsar kring informationshantering och användarstöd. De identiteterna som jag beskrivit i detta kapitel, samt den kontext som ligger bakom identiteterna, använder jag i analysen för att göra jämförelser med mitt eget empiriska material.

4.2 Bibliotekariens yrkesidentitet i Sverige

En central text kring bibliotekariers yrkesidentitet i Sverige är *Bibliotekarien och professionen: en forskningsöversikt* (2008), författad av Kåring Wagman för Svensk Biblioteksförning. Problemområdet som rapporten undersöker beskrivs så här av dåvarande generalsekreterare Niclas Lindberg i förordet:

Den nu aktuella översikten, som handlar om forskning om bibliotekarieyrket, belyser ett intressant forskningsområde. Den pekar på att de senaste decennierna på grund av tekniska, politiska och ekonomiska förändringar varit en turbulent tid för bibliotekarierna. Yrkesgruppen har ägnat – och ägnar fortfarande – mycket tid åt att fundera på hur man ska förhålla sig till den nya omvärlden, men idag märks tydliga tecken på att man nu kan orientera sig i det nya landskapet och att man är inne på rätt väg mot framtiden.

(Kåring Wagman 2008, s. 3)

Vad Lindberg säger är att bibliotekarieyrket präglas av förändring och att yrkeskåren på grund av denna känner—eller i varje fall har känt—oro över sin plats i samhället. Mängden litteratur om bibliotekarieyrket (vare sig fokus ligger på yrkesidentitet, professionsstatus, yrkesroll eller andra närliggande begrepp) visar på frågans aktualitet. Denna aktualitet består än idag, då det sedan rapportens publicering 2008 fortfarande dyker upp litteratur som på olika vis behandlar bibliotekarieyrkets föränderlighet.

Lindberg (2010) har författat en avhandling som riktar fokus mot akademiska bibliotekarier. På grund av förändringarna i samhället uppstod en pedagogisk strömning som betonade informationskompetens snarare än informationsförmedling. Flera av informanterna ansåg att goda pedagogiska insatser är viktigare än att ge god service, vilket visar på sambandet mellan bibliotekariens yrkesidentitet och yrkets utveckling. Lindberg (2010) har i sin avhandling avgränsat sig specifikt till informationssökning och hur denna aktivitet kan förstås utifrån ett yrkesidentitetsperspektiv. Lindberg (2010) utläser fyra identiteter hos B&I-studenter samt bibliotekarier som arbetar vid akademiska bibliotek: en akademiskt orienterad identitet, en tekniskt orienterad identitet, en kommunikativt orienterad identitet och en konservativt orienterad identitet. Den akademiska identiteten håller sig ajour med ny forskning och menar att yrkets praktik bör baseras på vetenskaplig teori. För den tekniska identiteten ligger fokus på det informationstekniska arbetet såsom sökning och klassifikation och att utbildningen baseras på yrkets praktiska natur. För den kommunikativa identiteten är bibliotekariens huvuduppgift att fungera som pedagogiskt stöd för användarens egen intellektuella utveckling. Denna identitet ställs mot den konservativa identiteten som värderar service över självhjälp. I den konservativa identiteten är

bibliotekets samling i centrum för bibliotekarien. Lindberg visar också hur en identitet kan formas som en motreaktion mot en annan då informanterna gärna definierar sig själva genom att distansera sig från den konservativa identiteten.

5. Metodbeskrivning

I detta kapitel förklarar jag de metodval jag gjort, samt uppsatsens genomförande. Jag redogör också för hur jag forskningsetiskt gått till väga för att säkra informanternas anonymitet.

Det första valet jag gjorde, som också var det lättaste, var att välja mellan kvalitativ och kvantitativ metod. Kvalitativa metoder ger en djup inblick i ett specifikt fenomen (Ahrne & Svensson 2015, s. 12). Utifrån mitt forskningsproblem var kvalitativa metoder mest lämpliga. För att besvara mina frågeställningar behövde jag få en inblick i informanternas upplevelser, känslor och tankar.

5.1 Intervju som metod

Ahrne och Svensson (2015, kap 1.) nämner tre övergripande metoder för att studera sociala fenomen: att fråga, att delta, och att läsa texter. Både genom att fråga och att delta kan man få insikter om hur bibliotekariers arbete med och deras tankar om öppen forskningsdata ser ut. I det här fallet ansåg jag att ställandet av direkta frågor framstod som det bättre valet. Intervjuns styrkor är att man på kort tid kan få mycket information och att man får tillgång till informantens åsikter och tidigare erfarenheter (ibid., kap. 3). Nackdelen med intervjuer är att det inte går att garantera att allting som informanten säger är sant. I och med att ämnet öppen forskningsdata är relativt icke-kontroversiellt upplevde jag inte detta som något större problem.

Intervjuer kan vara mer eller mindre strukturerade. Utifrån Ahrne och Svenssons (2015, kap. 3) argumentation valde jag att förbereda alla de specifika frågor som jag ville ha svar på (se bilaga 2), men jag förhöll mig inte strikt till frågelistan under intervjusituationen. På så vis kunde jag låta samtalet röra sig på ett avslappnat och naturligt vis. Det fanns utrymme att diskutera saker som jag inte planerat att fråga om men som visade sig vara intressant, och för att be informanterna utveckla sina svar när det behövdes. Samtidigt var det viktigt att ha en del förbestämda frågor, så att jag kunde täcka in alla de saker jag ville veta. Handlar intervjuerna om helt olika saker går de inte att jämföra med varandra.

Frågorna jag förberedde delades in i olika teman: bakgrundsfrågor kring utbildning och yrkeserfarenhet, frågor om det praktiska arbetet med forskningsdata på lärosätet, frågor om kompetenser samt slutligen frågor om värderingar och

förväntningar. I praktiken berörde informanternas svar ofta flera av dessa aspekter på en gång.

5.2 Urval

För att hitta informanter har jag använt mig både av snöbollsurval och tvåstegsurval (Ahrne & Svensson 2015, kap. 3). Den första informanten jag kontaktade hade jag kännedom om sedan tidigare, och bad därför hen om en intervju. Under intervjun frågade jag också ifall hen kunde rekommendera fler personer att intervjua. Snöbollsmetoden blev dock för långsam för att jag skulle känna mig bekväm med att endast använda denna metod. Därför fattade jag beslutet att även på egen hand kontakta lärosäten som är med i SND:s konsortium eller nätverk. Jag skickade ett e-postmeddelande till lärosätets bibliotek eller forskarstödsenhet och frågade om det fanns bibliotekariéer som ville ställa upp. I slutändan hittades tre informanter genom snöbollsmetoden, tre genom tvåstegsurval. Informanterna kom från olika lärosäten, spritt geografiskt över hela Sverige.

Alla informanterna, oavsett hur de har hittats, är medlemmar i SND:s konsortium eller nätverk. Jag valde att utgå från detta som ett kriterium i min urvalsprocess för att försäkra mig om att alla jag kontaktar på ett eller annat vis arbetat med öppen forskningsdata. Ett annat viktigt kriterium var att informanterna skulle vara utbildade och anställda som bibliotekariéer, detta för att jag ska kunna uttala mig om just bibliotekariéers yrkesidentitet. Vid en del lärosäten är det inte uppenbart att biblioteket är inblandat i arbetet med öppen forskningsdata. Jag valde därför att avstå från att kontakta dessa. Jag gjorde inga avgränsningar kring lärosätets storlek eller geografiska placering, och inte heller kring informanternas kön, ålder eller utbildningstyp. Dessa är inte aspekter som jag bedömer som relevanta för att jag ska kunna svara på mina frågeställningar.

Flera av informanterna var villiga att lämna kontaktuppgifter till andra personer som jag kunde intervjua. Jag fick också god respons på de e-postmeddelanden jag skickat ut till olika lärosäten. En svårighet med kvalitativa intervjuer är att bedöma hur många informanter som behövs (Ahrne & Svensson 2015, kap. 3). Jag valde att utföra sex intervjuer för att sedan bedöma ifall det fanns behov av fler. Det bedömde jag efter vilka svar jag fick på intervjuerna. Är svaren återkommande kan det vara ett tecken på att man uppnått en mättnad. I och med att jag arbetar med en kvalitativ metod går det inte att tala om representativitet med total säkerhet, men mättnad är ett sätt att ändå uppnå en viss generaliserbarhet (ibid.). Efter att ha utfört sex

intervjuer upplevde jag det som att flera av svaren jag fick var återkommande, och jag bedömde då att jag uppnått mättnad i mitt material och kunde börja bearbeta materialet djupare.

5.3 Genomförande

Varje intervju transkriberades dagen eller dagarna efter dess genomförande. Det är transkriberingarna, inte inspelningarna, som analysen baserats på. Transkriberingarna bestod av cirka 72 sidor material. För att bearbeta denna mängd material använde jag olika tekniker för att sortera och reducera materialet (Ahrne och Svensson 2015, kap. 15). Fördelen med att analysera skriftligt material är att man enkelt kan bearbeta texten genom att söka, färgkoda, skriva anteckningar i marginalen, klippa och klistra.

Under den första genomläsningen av varje transkribering (bortsett från korrekturläsning) fokuserade jag på att bekanta mig med innehållet och notera mer övergripande upptäckter. Efter det gjordes analysen utifrån varje frågeställning. Transkriberingarna lästes igenom med den specifika frågeställningen i åtanke, och citat som var relevanta kopierades in i ett nytt dokument. På så vis kunde informanternas svar på ett enkelt sätt jämföras med varandras.

Analysen var inte en helt linjär process, då jag stundom varvade den med att läsa ytterligare teori eller tydligare forskning. Relevanta citat eller mindre anteckningar från teori och tidigare forskning lades också in bland samlingarna av informanternas citat för att berika och fokusera analysen. Exempelvis jämfördes informanternas arbetsuppgifter med utsagor kring bibliotekariens potentiella arbetsuppgifter i relation till öppen forskningsdata från forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap.

5.4 Etiska betänkanden

Att materialinsamlingen skett på ett etiskt korrekt och säkert sätt är en nödvändighet. Jag har använt mig av de riktlinjer som står i HT-fakulteternas Lathund för etikprövning när jag samlat in material (Görman, 2017). Eftersom jag behandlar personuppgifter krävs informanternas samtycke, samt att jag är tydlig med vilka uppgifter som kommer att användas och hur användningen kommer ske. Jag har bedömt att det inte rör sig om känsliga personuppgifter, vilket hade krävt ytterligare säkerhetsåtgärder (ibid., s. 11). Eftersom informanterna själva genomgått en liknande utbildning som min, samt eftersom de alla på något vis

jobbar med forskningsdata, har de en förståelse för processen som underlättade för mig.

Intervjuerna skedde digitalt, via Lunds universitets GDPR-säkra Zoomtjänst. Att jag valde att göra digitala intervjuer hade flera anledningar. Framför allt var det för att vi, vid intervjuernas genomförande, fortfarande befann oss i osäkerhet på grund av Coronapandemin. För min och informanternas säkerhet kändes det tryggast att göra intervjuerna digitalt. Det blev också möjligt att intervjua personer som befann sig vid lärosäten längre bort än jag rimligen kunde resa till för en intervju ansiktemot-ansikte. Detta vidgade mängden potentiella informanter vilket ökade informanternas anonymitet. Det var också tekniskt smidigt att kunna använda mig av zoomtjänstens inbyggda inspelningsfunktion.

Att intervjuerna skulle spelas in och transkriberas upplystes informanterna om vid första kontakt, och var något de var tvungna att lämna samtycke till för att medverka. En standardiserad version av det e-postmeddelande jag skickat ut kan ses i bilaga 1.

Informanterna lämnade sitt samtycke till att medverka genom att svara med en bekräftelse via mejl. Under intervjun påminde jag åter informanterna om att de kommer att spelas in och bad om ytterligare samtycke. Jag frågade även ifall de ville ta del av transkriberingen. Tre av sex informanter ville det. Som en säkerhetsåtgärd mot eventuellt tekniskt strul tog jag också anteckningar under intervjun. Lyckligtvis uppstod inget sådant problem. Att ta anteckningar under intervjun var också ett sätt att kunna skriva ner frågor att ta upp senare under intervjun, vilket jag hämtat inspiration för från Ahrne och Svensson (2015, kap. 3).

Transkriberingen gjorde jag utan AI-hjälpmiddel. Jag har valt att renskriva transkriberingarna för läsvänlighetens skull, samt för att släta ut dialektala tendenser som eventuellt kan röja informanternas anonymitet. Talspråk är till sin natur fragmentariskt, och kan i nedtecknad form framstå som en orättvis framställning av en person (Ahrne & Svensson 2015, kap. 3). Att göra helt ordagranna transkriberingar är relevant ifall det är språket man vill analysera, vilket inte är vad jag är intresserad av. Intervjuerna varade mellan 30 och 70 minuter, men majoriteten var cirka 60 minuter långa.

Jag har förvarat intervjuinspelningar och transkriberingar i filer på min personliga dator, samt på en USB-sticka som förvaras i mitt rum. Inspelelingarna kommer att

raderas när uppsatsen är godkänd. Transkriberingarna är anonymiserade. Jag har undvikit att förvara intervjumaterialet på moln-tjänster av säkerhetsskäl.

6. Resultat och analys

Inledningsvis presenteras informanterna. För att underlätta läsningen kommer informanterna härnäst benämnas som INF1, INF2, INF3 och så vidare. Jag beskriver också hur vi under intervjuerna talade om forskningsdata kontra öppen forskningsdata, eftersom det är viktigt att etablera innan vidare analys av materialet presenteras.

Tre av informanternas lärosäten ingår i SND-konsortiet och tre i nätverket. Både högskolor och universitet är representerade i studien. Informanterna jobbar vid lärosäten som är geografiskt spridda över hela Sverige. Storleken på lärosätena varierar också, från mindre lärosäten till stora lärosäten. Två av informanterna är män, fyra är kvinnor. Alla informanterna har en utbildning på magister- eller masternivå i Biblioteks- och informationsvetenskap. De har alla arbetat på akademiska bibliotek hela eller större delen av sitt arbetsliv som bibliotekarie.

Under intervjuerna blev det snabbt tydligt att det inte går att prata om öppen forskningsdata utan att prata om forskningsdata i allmänhet. Så här säger INF1:

Vi har väl flyttat fokus lite från att ha handlat om öppen forskningsdata till att handla om forskningsdatahantering och så här de andra bitarna. Men allting hänger ihop också så det är svårt att dra skarpa gränser.

INF2 säger att "det går inte riktigt att begränsa det så." Hen säger också att "alla frågor går i varandra väldigt mycket." INF6 säger att "vi hade väl i början en viss tanke att ett enklare sätt att närma sig är kanske om man över huvud taget börjar med att prata datahantering." Till INF3 ställde jag frågan "om du skulle skilja lite på forskningsdata och öppen forskningsdata... Jag gissar att det går in i varandra lite, eller?" INF3 svarade att "ja, vi har ju ingen policy om öppen publicering eller open science eller så än. Vi får se."

God, allmän datahantering är något av en förutsättning för att data ens ska kunna publiceras. God hantering från början underlättar vid eventuell publicering av data. INF2 säger att "vår uppfattning är ju att forskaren under processens gång bör få en vana vid att hantera sina data så att arkiveringen eller publiceringen eller annan typ av delning ska kunna genomföras ganska effektivt." Rent administrativt är god hantering också ett krav. INF6 säger att "där har ju också lärosätet ett intresse av att det hanteras korrekt oavsett om den sen ska göras öppen eller inte. Så det var väl inte bara den öppna data som var drivkraften även om det naturligtvis är intressant."

INF4 berättar att ”vi [DAUn] är ute och kontakter institutionerna och har lite informationsträffar och då brukar vi informera både om arkivering av forskningsdata och publicering av forskningsdata.” En datahanteringsplan är ett av kraven som ställs på forskare av finansiärer som EU och Vetenskapsrådet, oavsett om data sedan ska publiceras eller ej. Därför är informanterna väl insatta i generella datahanteringsfrågor, ibland även mer så än frågor som specifikt rör öppen forskningsdata. INF5 är den informant vars arbete har den mest tydliga inriktningen på öppen data. ”Om jag ska sammanfatta vad vi jobbar med så är det granskning, stöd med publicering, stöd med lagring, och stöd med tillgängliggörande.” Till skillnad från de andra informanterna stöttar INF5 inte forskare med att upprätta datahanteringsplaner.

Ingen av informanterna arbetar på heltid med forskningsdata. Hur mycket av sin arbetstid de lägger på att arbeta med forskningsdata varierar. INF1 har fått direktiv om att lägga cirka 20 % av sin arbetstid på forskningsdata, men i praktiken varierar det från period till period. INF1 jobbar med olika publiceringsfrågor, exempelvis forskningsstöd kring val av publiceringskanaler, registrering av publikationer i databaser, samt avtal och finansiering kring öppen publicering av artiklar. INF1 gör också en del av vad hen kallar för ”allmänbibliotekariande”, med vilket hen menar pass i informationsdisken. INF2, som arbetat med forskningsdata under flera år, anger att mängden tid som arbetet tar har ökat, men att ”det är ju någonting som är ganska naturligt” i och med att fler och fler forskare tvingas tänka över sin datahantering när de exempelvis söker finansiering. ”Det ökar successivt,” menar INF2, men hen och de andra bibliotekarierna som arbetar med forskningsdata har även andra arbetsuppgifter i sin tjänst. Även på INF3s lärosäte har den totala tiden som läggs på arbete relaterat till forskningsdata ökat. ”Sedan efter att det blev mer praktiskt arbete med det så har vi bildat en arbetsgrupp,” berättar hen. Utöver forskningsdata jobbar INF3 framför allt med olika publikationsfrågor, såsom licenser, prenumerationer, databaser och forskarstöd kring publicering, samt pass i informationsdisken. INF4 menar att hen har ”en ganska blandad tjänst” men med tydligt fokus på forskningsstöd. Forskningsdata är en del av det, publicering av artiklar och avhandlingar en annan. INF5 uppskattar att hen jobbar cirka 20% med forskningsdatarelaterade uppgifter, men liksom i INF1s fall är det inget som är inskrivet i anställningsavtalet. På resterande tid jobbar INF5 med ”många olika saker,” framför allt lärosätets webbutveckling. INF5 är med i en arbetsgrupp där ”de andra bibliotekarierna som jobbar med forskningsdata jobbar med medieförsörjning, utbildning, vanliga bibliotekarieuppgifter också.” INF6 jobbar som hen själv beskriver ”typ inget alls” med forskningsdata under sin arbetsdag.

Lärosätet är precis i början av en utvecklingsfas och därför finns det inte många konkreta arbetsuppgifter för hen att hantera. INF6 har dock märkt att behovet av forskningsdatastöd har ökat. INF6 säger att:

Det börjar också komma fler frågor så det märks att nu börjar frågan bli väldigt mycket mera aktuell än för något år sedan. Så det är inte... Jag har varit med i diskussioner lite i utkanten i några år, men inte egentligen jobbat aktivt jättemycket mer än de här utbildningarna och liknande.

Eftersom informanterna själva inte alltid kan skilja öppen forskningsdata från allmän forskningsdatahantering i sitt arbete kommer analysen som följer att handla om all form av forskningsdata de stöter på i sitt arbete. När det är lämpligt framhäver jag forskningsdata som är öppen, eftersom det är öppen forskningsdata som mina frågeställningar syftar till.

6.1 Hur arbetar bibliotekarier vid akademiska bibliotek med öppen forskningsdata och vilka specifika kompetenser kräver detta arbete enligt de anställda?

I detta kapitel besvarar jag min första frågeställning. Jag återger vad informanterna har berättat för mig om hur deras arbetsdag kan se ut, vilka arbetsuppgifter de har och vilka kompetenser dessa uppgifter kräver. För enkelhetens skull har jag delat upp arbetsuppgifterna i några övergripande teman. Dessa är: planering/organisering av datahantering, forskarstöd, granskning av metadata, och kunskapsspridning.

6.1.1 Utveckling av samarbeten

Hantering av forskningsdata vid universitet eller högskola är något som berör flera av lärosätets enheter. För att hanteringen av forskningsdata ska fungera väl behöver de olika enheterna ha etablerat ett samarbete där det blir tydligt vem som ansvarar för vad (Linde 2014; Revere 2020; Tzanova, Bossu & Heck 2020). När jag lyssnar på vad mina informanter har att säga blir det uppenbart att organiseringen av detta samarbete kan utgöra en utmaning.

INF4 förklarar att "forskingsdata sträcker sig ju över så många olika kompetenser. Det är många juristfrågor, mycket arkivfrågor, IT-frågor." De inblandade enheterna som informanterna nämner som samarbetspartners är framför allt bibliotek, arkiv, juridik, IT och diverse forskningsstödsenheter (vilka bland annat stöttar forskare i att skriva projektansökningar och ger rådgivning kring publicering). INF1 säger att "det är många olika delar av stödet på universitetet som behöver samarbeta och behöver hitta sätt att kunna ge det stöd som vi ska ge utan att forskarna ska känna

att de blir kringslussade.” Följande citat av INF1 ger ett konkret exempel på svårigheterna kring samarbetet:

IT har varit svårt att samarbeta med för de har inte riktigt haft resurser eller något upparbetat stöd direkt mot forskarna, mer än hjälp med datorer som går sönder och installera program. Men de har inte jobbat så mycket med att hjälpa forskare att bygga på databaser och den typen av grejer. Men de vill gärna vara med. Och vi vill gärna få med dem, vi behöver dem i vissa frågor.

Medan personalen på biblioteket har erfarenhet av att erbjuda forskarstöd saknas dessa kompetenser bland IT-personalen, vilket skapar otydligheter när de två enheterna fördelar ansvaret kring forskningsdata. INF5 ger också ett målade exempel på vilka svårigheter som kan uppstå när de olika enheterna på lärosätet ska samarbeta:

Hela strukturen är inte så... Vi håller på att utreda det med andra delar av universitetet. Det finns många sådana frågor som faller mitt emellan de olika enheterna som till exempel med lagring. Vad gör biblioteket vs vad gör IT-avdelningen? Med tillgängliggörande: vad gör biblioteket vs juridikenheten vs central IT? Och sådana saker. Så vi håller på att ha möte med dem och försöka reda ut det här men eftersom vi inte jobbar så tätt ihop med dem tar det lång tid. Det är en stor organisation och vi är lite ovana vid att jobba med varandra, och det är en komplicerad fråga.

INF3 säger att en stor del av arbetet med forskningsdata består av att ”försöka reda ut hur vi ska göra. Eller hur vi ska hantera data som kommer in. Både rent tekniskt men också hur vi ska organisera oss.” På lärosätet har en forskningsdatasamordnare anställts vars tjänstebeskrivning är att "reda ut hur sjutton vi ska organisera oss internt och lösa detta på bästa sätt.” Formuleringen av citatet visar att det är en svår men nödvändig uppgift.

Betydelsen av stöd från ledningen för att arbetet ska gå framåt illustreras av INF6. Citatet visar att biblioteket själva inte kunde få med sig de andra enheterna utan ledningens stöd:

Det är ju en fråga som varit uppe ett tag. Sen hade, ja, hade väl lite otydlig styrning här från början [skratt]. Så det var väl mest biblioteket som på något sätt fick en del av bollen. Men nu sedan, ja, sedan ett halvår tillbaka, ett år tillbaka så har även centrala ledningen större intresse, så det så det har kommit med i verksamhetsplaner och liknande.

Det interna samarbetet mellan bibliotek, forskarstöd, IT, arkiv och juristenheten fungerar bra på INF2s lärosäte. En anledning som nämns är att det är “korta vägar mellan ledningen och infrastrukturerna”, alltså ledningen har regelbundet kommunicerat direkt med biblioteket och de andra enheterna kring forskningsdata. Trots det uttrycker INF2 att samarbetet hade kunnat fungera ännu bättre:

Jag: Hur tycker du att biblioteket borde jobba med öppen forskningsdata? Är det något som saknas idag?

INF2: Det som saknas är ju mycket... Det handlar mycket om just praktiska lösningar. Både lokalt och nationellt. Vi skulle inte behöva uppfinna alla hjul hela tiden på alla nivåer. Man borde kunna samarbeta mer kring många av de här frågorna.

INF4 säger att samarbetet på hens lärosäte fungerar bra:

Förut har jag jobbat mer ensam men jag har fått en kollega senaste året. Så nu jobbar vi som ett bra team. Men vi har väldigt bra kontakt med IT och arkivet och juristerna. Eftersom jag jobbar på ett ganska litet universitet så är det inte så att vi har jättemånga institutioner med massa egna jurister, utan vi har en central juristenhet. Så det är bara att mejla eller ringa upp via teams eller något. Det känns inte så långt bort.

Att samarbete mellan olika enheter är nödvändigt framgår av alla informanternas svar. Att utveckla samarbetet är en tidskrävande process, och något som en del av informanterna har ett stort ansvar för att organisera.

6.1.1.1 Omvärldsbevakning, kompetensutveckling och nätverkande

En viktig del av informanternas arbete med forskningsdata och öppen forskningsdata är att hålla sig ajour med den senaste utvecklingen inom området. Omvärldsbevakning är väsentlig för att informanterna ska kunna utföra sitt jobb. Så här säger INF1: "Det är ganska mycket tid som man lägger på omvärldsbevakning. Det händer så mycket i det här. Det finns alltid en rapport som kommit som man borde ha läst. Något statement. Hålla reda på ny forskningsdatapolicy." INF4 säger: "Man måste kunna kompetensutveckla sig själv och omvärldsbevaka väldigt mycket. Det händer väldigt många saker snabbt. Det kommer ut olika dokument från SUHF, från finansiärer, man måste hålla sig väldigt uppdaterad hela tiden." Vad informanterna belyser är att forskningsdata är en fråga som befinner sig under aktiv utveckling. Det produceras hela tiden nya dokument som kan beröra forskare i sitt arbete, och därmed behöver informanterna hålla reda på utvecklingen så att de kan svara på frågor. Det kan handla om finansiärens policy kring forskningsdata, nya lagar kring personuppgifter, internationella uttalanden om öppen data från exempelvis EU, nya datahanteringsplanstjänster och mera. Senare under intervjun säger INF1: "Det är väl egentligen något man borde lägga ännu mer tid på. Det finns hur mycket som helst att ta in. Samtidigt är det ju tyvärr en sån sak som stryks när man har mycket att göra, så prioriterar man ner det."

INF4 berättar att hen gärna hjälper stressade forskare med att googla frågor de egentligen kunnat söka på själva eftersom "forskare har jätteliten tid att sitta och läsa dokument och grejer." Även för informanterna kan mängden information

kännas överväldigande. Tidspressen nämner också INF2 när hen säger att, "Du ställs inför en uppgift och då behöver du ta in en drös med data för att kunna spotta ur dig någonting. Ganska tidspressat rätt så ofta."

Att kunna hitta, bearbeta och förmedla ny information anser flera av informanterna vara en väsentlig färdighet. INF2 kallar forskningsdata för ett "område där det händer väldigt mycket som man behöver uppdatera sig kring hela tiden, och man måste också kunna fatta snabba beslut och informera på rätt sätt till rätt kanaler och så vidare." När jag frågar INF2 om vilka kompetenser som krävs för att utföra hens arbete säger hen:

Att snabbt kunna sätta sig in i nya frågor. Ha en schysst uppfattning om var information finns för att kunna besvara frågor eller ta frågor vidare. Effektiv informationsbehandling. Sen även saker som att bygga nätverk och identifiera kompetenser som ibland behövs.

Jag frågar alla informanterna om deras möjligheter till kompetensutveckling. Alla uppger att de har goda möjligheter till att kompetensutveckla sig genom att gå på kurser eller delta i andra lärande moment. INF3 säger att "jag tror att vi är ganska bortskämda, vi som jobbar på [akademiska bibliotek] ... Vi har det bra på mitt lärosäte men min uppfattning är att det är så på högskolebibliotek, att vi är ganska bortskämda." INF3 säger att hen får tid av cheferna att själv styra över sin kompetensutveckling efter vilka behov hen identifierar. Mycket av kompetensutvecklingen sker på eget initiativ, något som INF4 berättar om: "Jag har mitt ansvarsområde och får ju jobba utifrån, vad ska man säga, eget initiativ och ansvar för det är mitt jobb att hänga med helt enkelt." INF6 säger att "vi får det utrymme för det som vi behöver, absolut."

Kurserna som informanterna deltar i är i första hand organiserade av SND och högskolan i Borås. Det är också från SND som många av kontaktnätverken kring forskningsdata härstammar. INF3 berättar om de SND-nätverk hen är med i:

Men SND har en sida som heter Base Camp. Som är blandat mellan en anslagstavla helt enkelt och ett forum typ. Så det är en hel del av deras information men också väldigt mycket att man lägger upp... Man kan skapa en kanal och så läggs det upp. Vad man håller på med där, dela Power Points och så. Det finns lite mejllistor och så också. En forskarservicemejllista där det också diskuteras ganska mycket forskningsdata.

INF5, som har mer tekniska arbetsuppgifter än de andra informanterna, är med i ett IT-forum som arrangeras av SND där "folk kan koppla upp sig och ställa frågor om vad det är som händer och sånt."

Via SND:s kurser och nätverk har informanterna knutit kontakter med andra personer som arbetar med forskningsdata. ”Man har ju haft sina kursare då, vi som gått den, så det blir lite mer informellt nätverk” säger INF3. INF6 har ”enstaka gånger” varit i kontakt med personer som tog en datakurs tillsammans med hen för att ställa frågor om hur de hanterar olika datarelaterade frågor. Kontaktnäten är viktiga för att kunna utbyta information och idéer, samt för att kunna ställa frågor till varandra. INF1 nämner också att det, utöver kunskapsutbyte med andra, kan vara en viktig källa till kunskap att prova sig fram, eftersom området är nytt och det ännu inte finns lösningar på allt:

Lite har man lärt sig i SND-pilotprojektet och lite den typen av kurser, men ofta är det att man lär sig i samtal med andra bibliotekarier, forskare, samtal med annan stödpersonal. Learning by doing. Learning by failing.

Jag frågar informanterna vilka yrkesgrupper som de tror är med i de nätverken de själva rör sig i. INF3 säger att hen ”tror att det mest är bibliotekarier eller i alla fall folk som jobbar på eller nära bibliotek. Jag kan tänka mig att det är en del IT-folk men det är till för oss som jobbar med det, inte forskare.” Även INF5 nämner att IT-personer utgör en betydelsefull del av hens nätverk:

Det är en blandning av bibliotekarier men även IT-personer och jag tror det är några forskare som har någon roll i... Något särskilt intresse eller någon roll på deras eget lärosäte gällande forskningsdata. Så bibliotekarier är nog en tredjedel eller någonting av det.

Två av informanterna, INF4 och INF5, deltar även i internationella nätverk. INF5 säger att ”det är ju ett väldigt stort community av personer som jobbar med forskningsdata internationellt. Det är mycket utbyten och att man lär sig av andra som är aktiva.” INF4 deltar i internationella nätverk som är anordnade bland annat av EU. Jag ber hen berätta mer:

INF4: Det finns ju Fair is Fair, Research Data Alliance, vad finns det mer... Open Science Council. Det finns många som håller webinarier som man är med på. Så man får ju en ganska internationell syn på forskningsdata.

Jag: De här nätverken, är det främst bibliotekarier som är med, eller är det andra typer av yrkespersoner?

INF4: Det är blandat. Det kan vara forskare som sedan har börjat jobba på en institution som Data Steward. Så många har ju forskningsbakgrund. Det är ju lite internationellt det där, det använder Nederländerna till exempel. Sen är det ju bibliotekarier, och det kan vara de som jobbar med externfinansiering. Det är ganska blandat ändå utifrån olika universitet som anställer olika typer av personer för de här uppgifterna. Men traditionellt sett har det väl varit biblioteket som har tagit frågan och sedan har man stöd av andra yrkesgrupper.

Det genomslag som forskningsdatafrågor fått inom akademien är relativt nytt, och därmed är det ett område som dels utvecklas väldigt snabbt, dels präglas av kunskapsluckor och osäkerhet. Angående att jobba med forskningsdata säger INF5 att ”jag tror det hjälper om man är intresserad av att lära sig om forskningsdata och hela det området. För det är inte så att innan jag var insatt i det tidigare. Man måste på ett sätt lära sig något helt nytt.” Även om informanterna är bibliotekarier och därmed ingår i den praxisgemenskap (Wenger 1998) som det akademiska biblioteket utgör, är denna gemenskap inte tillräcklig för att tillgodose deras kunskapsbehov i ämnet. Därför måste informanterna söka kunskap utanför yrkesgemenskapen. I stället finns kunskapen i den praxisgemenskap som informanterna och andra personer vid akademiska bibliotek som jobbar med forskningsdata utgör. Denna praxisgemenskap är inte exklusiv för bibliotekarier, utan här ingår även andra yrkesgrupper. Några av gruppens medlemmar finns vid det egna lärosätet, medan andra nås nationellt eller internationellt.

6.1.2 Forskarstöd och frågor

En vanlig uppgift är att svara på frågor från forskare, vad det än kan gälla. INF3 berättar om deras ärendehanteringssystem och att ”det kan komma lite vad som helst i den. Både direkt från forskare och från kollegor och så. Så det är också en tidskrävande grej.” Alla informanterna svarar till viss mån på frågor direkt från forskare. Detta görs via e-post eller ansikte-mot-ansikte. Ofta sker frågorna i samband med att forskarna måste skriva en datahanteringsplan, vilket INF1 förklarar i det här citatet:

Men... det började komma riktiga frågor vad gäller andra saker, alltså i och med det här datahanteringsplanskravet som finns sedan några år tillbaka hos Vetenskapsrådet och Formas och ytterligare några forskningsfinansiärer, så har vi fått en del frågor på det. [...] Desto skarpare kraven blir desto mer ser vi att forskarna liksom börjar höra av sig.

INF2 ger flera exempel på frågor som forskarna kan komma med i detta citat:

Då [när forskare ställer frågor om datahanteringsplaner] får vi ibland direkta frågor av typen, ”Måste jag göra min data öppet tillgänglig?” eller, ”Kan jag göra det med tanke på detta och detta?” Ganska ofta får vi, ”Hej, jag har försökt skriva en datahanteringsplan och jag tyckte det var jättesvårt att svara på vissa frågor. Kan du gå in och kommentera och hjälpa mig göra den klar?” Ofta är det en av de olika diskussionsfrågorna som handlar om hur man har möjlighet att dela sina data. Det kan vara väldigt praktiskt. ”Kan jag sätta en CC-licens överhuvudtaget om jag inte har någon upphovsrätt från början eftersom det inte finns någon verkshöjd?” ”Om jag inte vill dela min data, hur gör jag för att gömma den?” eller, ”SND är alldeles för allmänt, kan du hitta ett repository som ligger närmare mitt ämne?”

Exemplen i citatet handlar om allting från att forskaren ber om generell hjälp med att skriva en datahanteringsplan, till mycket specifika frågor gällande hur man sätter licenser på data eller hur man hittar ett ämnesspecifikt repositorium att tillgängliggöra sin data på.

6.1.2.1 Juridiska kompetenser

Informanterna får alltså många frågor, men det är inte alltid de kan svara på dem. Som nämnts innan är det många frågor som ligger utanför informanternas kompetensområde, bland annat juridiska eller IT-relaterade frågor. När de hamnar i en sådan situation ger informanterna lite olika svar på hur de hanterar det. INF5 uttrycker sig som att hen är bekväm med att skicka frågan vidare till någon annan då hen säger: ”jag svarar ju aldrig på frågor som är tydligt kring avtal till exempel om forskningsdata. Det är ju inte mitt område.” INF4 formulerar sig likartat då hen säger att ”jag brukar också tydliggöra att jag inte är jurist, jag är inte arkivarie. [...] Så det är ju inga konstigheter. De [forskarna] är nog vana vid att kontakta massa olika personer inom verksamhetsstöd.” INF4 ger senare under intervjun ett mer djupgående svar på frågan:

INF4: Men samtidigt så känner jag väldigt tydligt att jag inte är jurist. Och jag ska inte ge rådgivning kring det heller. Vi har jurister som jobbar på universitetet och det är ett samarbete. Så får jag en fråga som jag känner att jag inte kan svara på så hänvisar jag till jurist. Och det är helt okej. Det är bättre än att jag ger råd som jag inte ska ge.

Jag: Tycker du att det fungerar bra, att bolla, eller vad ska man säga... Att vidarebefordra det på det viset?

INF4: Absolut. Och det är egentligen enda sättet vi kan göra det på. Jag kan inte svara på frågor om avtal och så. Det är bortom min kompetens så det är inte alls... Det är som att jag skulle börja svara på medicinska frågor. Det är inte min profession.

I citatet säger INF4 att juridiska frågor ligger lika långt från bibliotekariens ansvarsområde som medicinska frågor. ”Jag skulle ju inte vela ha [medicinska] råd av någon som inte är en läkare,” upprepar INF4. Forskarna verkar vara införstådda i detta då INF4 säger att ”jag känner ofta att de har, vad ska man säga, rätt förväntningar på vad jag kan hjälpa till med. [...] Jag tänker det är inget problem, det är tydligt vad vi jobbar med.” Även INF2 markerar tydligt att hen inte kommer svara på de flesta juridiska frågor, även om de kommer upp:

Jag kan ju till exempel inte ta ansvar för alla svåra juridiska frågor. Om jag får en fråga kring hantering av känsliga personuppgifter som jag inte kan svara på själv med 100% säkerhet så kan jag inte gissa, utan där måste de som faktiskt har ansvaret på lärosätet och har mandat att ta ansvar för en fråga som potentiellt kan leda till juridiska påföljder och så. Där är det ju viktigt att man ser sin egen... Det här är min låda, och jag kan hänvisa och svara utifrån det jag faktiskt vet. Men där är en del juridiska frågor som vi aldrig ska svara på.

Ibland förväntar sig forskare att informanterna ska kunna svara på juridiska frågor. INF1 säger att "jag tror att många hade önskat att de kunde få raka och tydliga besked, vilket man inte alltid kan ge. [...] jag är inte jurist, alltså så har jag svårt kan jag säga 'så här tolkar jag det', men jag vill helst inte säga 'så här är det'".

Då INF3s lärosäte saknar en jurist går det inte att bolla juridiska frågor vidare. INF3 förklarar att "tanken är att vi ska ha en utbildad jurist med som kan ta de frågorna som vi inte riktigt mäktar med" men i nuläget fastnar frågorna alltså hos biblioteket. Juridiska kunskaper är vad INF3 känner att hen behöver lära sig mer om, då "man behöver en så bred grund att stå på" för att kunna svara på frågor. "Det räcker inte att lära sig läsa lagtexter eller lära sig en liten skiva av det eller så" fortsätter hen. INF3 har fått höra av en tidigare anställd jurist att, "Ni kan ju göra ju så mycket av detta, ni behöver inte skicka vidare till någon jurist för det kan ni ju lära er!" Och det har kanske [hen] rätt i, men det är långt ifrån vad vi, eller jag, har lärt mig när jag pluggade och det som jag och mina kollegor kan." INF6, som tillhör ett lärosäte där det inte kommer upp många frågor från forskarna alls, menar trots det att när frågor kommer upp blir de väldigt snabbt juridiska:

Vi har träffat någon forskargrupp, någon forskare också. Också bara någon enstaka gång hittills. Och blev oftast lite överväldigade av alla frågor och problem [skratt] som dök upp. Så det är inte så lätt att... Ja, det är väldigt mycket nytt. Och väldigt mycket finns inte på plats och det finns inte så många svar heller. Man hamnar väldigt snabbt i juridiska frågor.

Precis som vid INF3s lärosäte saknas det en jurist vid INF6s lärosäte som man kan vidarebefordra frågan till, vilket INF6 säger "känns som en stor brist." I en sådan situation hänvisar INF6 framförallt till SNDs riktlinjer, som forskaren sedan själv får ta ställning till. Följande citat av INF6 kan förstås som att det är bättre att en bibliotekarie inte ger något svar alls än att försöka ge juridisk rådgivning:

Det är ett område som är svårt. Och det tänker jag också att inte vi egentligen inte behöver ha en jätteomfattande kunskap om, men veta lite dels vart man kan hänvisa, dels vilka problem som kan uppstå. Alltså man kan peka ut lite, "Det här behöver ni fundera lite mer på, lite närmare på," även om vi inte själva kan ge några svar eller rådgivning eller så.

En fråga jag ville undersöka var ifall informanterna upplever att forskningsdata kräver mer juridiska kunskaper än annat biblioteksarbete. Av informanternas svar som presenteras ovan framgår det som att det krävs juridiska kunskaper men att det inte nödvändigtvis är bibliotekarier som behöver stå för dessa kunskaper. INF5 poängterar att även andra aspekter av biblioteksverksamheten kräver juridiska kunskaper, men att dessa normaliserats inom yrket:

Jag: Känner du att du behövt ta dig an mer till exempel juridisk kunskap för att kunna jobba med detta?

INF5: Ja... Till en viss del behöver man sätta sig in i juridiska saker men å andra sidan... Jag tror vi också måste acceptera att vi inte är jurister. Man måste säkert göra det men det är inte... Det är säkert juridiska aspekter till andra delar av biblioteksverksamhet också som man måste sätta sig in i. [...] Men det kanske är mer att man måste läsa på lite och fråga frågor till dem som kan.

6.1.2.2 IT-kompetenser

Även IT-frågor kan ställa till problem, vilket jag illustrerar med ett citat från INF3:

INF3: Jag skulle inte säga att det är jättevanligt men det händer tillräckligt ofta att den data vi har fått in är i form av, "Jag har byggt ett program, kan ni titta på detta?" Så det är också ett typiskt exempel på att, "Här måste man lära sig något helt nytt."

Jag: Hur hanterar ni det i dagsläget?

INF3: Tack och lov så är min kollega snabb, och så försöker vi kompetensöverföra. Men jag tror att anledningen till att det känns som ett sådant hål är att även om man kan lära sig det man får in för stunden så blir det en lite desperat kunskap. Det blir en egen hög som inte är relaterat till resten man kan, även om det säkert är det, men jag kan inte tillräckligt mycket för att koppla det till någonting.

Informanterna har olika åsikter om vilka typer av IT-kunskaper som behövs för att göra deras jobb med forskningsdata. Anledningen till skillnaderna är troligtvis att informanternas ansvarsområden och arbetsuppgifter ser så olika ut, vilket INF1 också säger i detta citat:

Man behöver inte kunna programmera. Men det ganska bra att ha en grundläggande förståelse för hur saker fungerar i och för sig. [...] Men jag tror det också beror på hur man stöttar och vilka delar man är med i. Det finns de bibliotekarier som är med i projekt som jobbar praktiskt med data, och asså klassificering av data och sådana saker. Och då kan det ju behövas mer av den typen av kunskaper. Men på det sättet som vi jobbar så har jag inte haft något behov av det än.

En del av informanterna menar att de har nytta av IT-kunskaper i sitt arbete. INF2 säger att "jag programmerar inte. Däremot har jag jobbat på en utvecklingsavdelning kring uppbyggnad av olika [IT]tjänster för diverse målgrupper med olika syften och så vidare." INF5 har också tekniska kompetenser utöver det vanliga för en bibliotekarie:

Jag tror det är en delvis en anledning till att jag är med i den gruppen eftersom jag jobbar med utveckling nu, så jag är van vid att jobba med terminalen på datorn. Alltså bara en terminal och koppla upp sig till en dator. Och det är på den nivån som man... Som man måste koppla upp sig till den här lagringstjänsten nu. Så vi håller på att bygga upp en finare grafisk interface till dem, men just nu är det ganska mycket tekniska svårigheter för att den är inte helt uppbyggd ännu.

De tekniska kunskaperna är något som INF5 lärt sig på egen hand, orelaterat till sin utbildning som bibliotekarie. INF5 säger att ”jag har lärt mig själv programmering och sådant över en lång period så nu jobbar jag mest med det.” INF5 är den enda av informanterna som säger sig använda sig av programmering i sitt arbete med forskningsdata. INF6 säger att ”det skadar ju absolut inte med viss IT-kompetens och förståelse för hur system jobbar med varandra” men att ”de mer utvecklaraktiva sakerna och den tekniska biten så, den tar IT hand om.” INF6 ser ändå en fördel med att ha lite mer djupgående IT-kunskaper eftersom ”så pratar man ju också lite olika språk [skratt]. Så att, ja, lite grann. Man skulle alltid kunna ha mer. Så det här är definitivt ett område där jag tänker att man som bibliotekarie bara har fördelar.” INF6 berättar att hen besitter en del tekniska kompetenser som underlättar hens arbete med forskningsdata:

Jag har jobbat [nära systemutvecklare]. Och där började jag få mer förståelse för hur saker och ting kan fungera, hur svårt det är att ställa krav och beskriva vad man vill ha så att andra förstår. Den typen av saker. Sedan finns det jättemycket begrepp och så där som jag inte kan. Så jag är absolut inte fullärd. Men lite så där grundläggande. Sedan har jag också pluggat datalingsvistik, så lite så där programmeringsförståelse har jag, men kanske tillräckligt kunskap. Men jag tänker som, lite beroende på vad man har för roll som bibliotekarie i det här så behövs det egentligen inte. Men det underlättar.

6.1.2.3 Pedagogiska kompetenser

Pedagogik har pekats ut som en central aspekt av akademiska bibliotekariers yrkesidentitet (Eng 2017). Lindberg (2015) menar att servicefokus är en aspekt av äldre tiders bibliotekarieidentitet och att pedagogik är en mer modern aspekt av identiteten, men att i många fall går det att hitta drag av både service och pedagogik inom en bibliotekaries yrkesidentitet.

För att ta reda på om mina informanter agerar utifrån pedagogiska eller serviceinriktade ideal har jag analyserat hur de beskriver möten med forskare. Jag har också frågat informanterna om vilka kompetenser de anser krävs och en del av dem har nämnt pedagogik som en viktig kompetens medan andra inte har nämnt det alls.

INF6 har inte haft mycket praktisk erfarenhet av att stötta forskare med forskningsdata men nämner några kompetenser hen tror behövs, bland annat ”pedagogisk kompetens. Men också det här med att beskriva saker, använda standardiserade ämnesordlistor. Att beskriva saker så att även folk som inte är insatta i ämnet så mycket kan förstå vad det är för någonting.” Just den pedagogiska kompetensen anser INF6 vara en av bibliotekariers allmänna styrkor som gör biblioteket till en lämplig plats för att erbjuda forskare stöd med forskningsdata:

Den har jag ju inte nämnt tidigare men det [pedagogik] faller ju i alla fall hos oss på biblioteket och jag tror det är så på många andra ställen också, eftersom funktioner som jurister, arkiv och IT oftast inte har den typen av verksamhet annars, medan biblioteket alltid har haft biblioteksundervisning både för studenter och för forskare. Och oftast har bra kontakter med forskare och vet lite mer hur det fungerar.

Att vara pedagogisk i mötet med forskare har två huvudsakliga mål, enligt min tolkning. Ett av målen är att kunna förklara något komplicerat (forskningsdata) för någon som inte har så bra koll på det och kanske inte är intresserad av att lära sig, vilket är något som INF1 beskriver:

För det finns ju mycket annat som måste ta utrymme när man själv forskar. Med det menar jag inte att det [forskningsdata] är oviktigt men man behöver det perspektivet, även generellt när man arbetar med alla typer av forskningsstöd och stödssystem—att mycket av det man gör kommer att uppfattas som onödig administration av forskarna. Saker som de måste fylla i för att det ska fyllas i. Och då kanske man behöver anpassa hur man informerar och stödjer kring det efter det ibland.

Det andra målet är att ge forskarna de redskap och den kunskap som de behöver för att själva kunna lösa problem och fatta beslut relaterade till sin forskningsdata. När jag frågar INF2 om vad hen tror forskare förväntar sig av bibliotekarier när de ber dem om hjälp säger hen:

Jag tror att man förväntar sig att vi ska kunna... åtminstone vägleda. Och förbättra möjligheterna för forskarna att fatta egna beslut. För det är ju ofta där man landar. ”Det här är det vi vet, här har vi ditt problem. Ta nu till dig informationen om det vi vet och försök... komma fram till en bra lösning.” Och rätt ofta så bollar vi oss tillsammans fram till en lösning. Men beslutet ligger ju liksom hos forskaren.

I citatet säger INF2 att hen vill att forskaren ska fatta egna beslut, men att hen hjälper forskaren på vägen så att hen inte känner sig utelämnade. Att själva kunna fatta beslut hjälper också för att i längden spara tid både för dem själva och för informanterna. Ett citat från INF1 illustrerar detta: ”det handlar om ifall jag kan få forskarna att inse att det är viktigt att spara data på rätt sätt så att de inte står där med skägget i brevlådan när de har tappat bort sin laptop eller vad det kan vara, vilket jag har varit med om.” INF3 berättar att hen har mycket undervisning för doktorander därför att ”de är så mottagliga innan de har fått för sig en massa saker,” det vill säga att hen försöker lära doktoranderna rätt från början så att datahantering blir en naturlig del av deras framtida forskning. INF3 berättar också på vilket sätt forskningsdata kan läras ut pedagogiskt då hen säger att:

Och då måste man alltid börja med hela det vetenskapliga systemet: hur funkar det? Hur tjänar man sina pengar? Får man inte en massa pengar för att publicera sina resultat då? [...] Och då därifrån kunna prata om öppen tillgång och varför man ska tillgängliggöra och varför de här kraven finns.

Det finns alltså en önskan hos INF3 att sätta forskningsdata i en kontext som gör det enklare för doktoranden eller forskaren att förstå varför forskningsdata behövs. Det finns ett implicit antagande att detta ska göra doktoranderna mer benägna att dela sin data.

INF5 är en av dem som direkt nämner pedagogik som en viktig kompetens. ”Det är en stor pedagogisk roll med forskare,” säger INF5, och tillägger efteråt: ”och kanske det här perspektivet att man är service-minded eller vad man ska kalla det för.” INF5 säger alltså att både pedagogik och service är viktigt. I detta citat från INF4 framträder ett mer serviceinriktat förhållningssätt:

Är det så att de undrar kring någonting så brukar jag säga att, ”Jag Googlar gärna.” För forskare har jätteliten tid att sitta och läsa dokument och grejer. Jag tycker det är jätteroligt att stötta på minsta möjliga nivå. Jag kan kolla upp saker och så där.

Jag anser att detta är en form av service eftersom informanten vill göra en del av arbetet åt forskaren. Med det sagt är INF4 inte enbart serviceinriktad—i andra uttåg kommer ett pedagogiskt förhållningssätt fram då problemlösningen sker tillsammans med forskaren. I följande citat säger INF4 att hen gärna vill att forskarna så småningom ska kunna hantera sin data på ett mer självständigt vis:

Desto mer de jobbar med det [datahantering] och desto mer datahanteringsplaner de gör, informationssäkerhetsklassningar... Desto mer trygga blir de med att, ”Min data är unik och den kräver det här.” Och då vet de också att, ”De här kraven som ställs på mig, jag kan inte leva upp till alla, på grund av de här sakerna...” Så det är egentligen bara, eller inte bara, men att lära sig mer om sin egen data, vilka möjligheter och begränsningar...

6.1.3 Kunskapsspridning

Några av informanterna håller i olika undervisande moment kring forskningsdata och öppen forskningsdata. Med undervisande moment menar jag inte möten som sker med enskilda forskare, även om dessa kan vara pedagogiska, utan endast föreläsningar för exempelvis studenter, doktorander eller forskare. Två av informanterna, INF1 och INF6, nämner inget om att de håller i undervisning.

En del av undervisningen är obligatorisk att delta i, framför allt för doktorander. INF2 berättar att ”när vi håller kurs på den obligatoriska doktorandsintroduktionskursen, då har vi en föreläsning om forskardata.” I föreläsningen ingår det också att prata om öppen forskningsdata. Även på INF4s lärosäte ingår forskningsdata som ett obligatoriskt undervisningsmoment där biblioteket deltar i undervisningen:

Sen är vi inbjudna i vissa poänggivande kurser på doktorandnivå där vi berättar om forskningsdata ur olika perspektiv. Då brukar även jurist och arkivet vara med. Jag brukar ta delen om publicering då.

Workshops kring forskningsdata är också något som informanterna håller i. ”Vi har också haft lite workshops i hur man hanterar känslig data och personuppgifter” berättar INF3. Workshops ger informanterna möjlighet att prata om öppen forskningsdata, vilket INF4 säger här:

INF4: Jag håller workshops i [datahanteringsplaner]. Så forskare kan höra av sig till mig om de vill ha hjälp med att upprätta en, de kan skicka in så att vi kan kolla på den och sen kan vi bolla frågor och så där.

Jag: Brukar ni prata om öppen forskningsdatas då?

INF4: Ja absolut. Många planer tar ju upp FAIR-data då. Så absolut, frågan kommer ju upp. Och det beror ju väldigt mycket på vilket forskningsämne det är och om det passar sig helt enkelt. Vi har ju forskningsämnena där de hanterar känslig persondata och så där.

I citatet ovan berättar INF4 att hen brukar passa på att prata om öppen forskningsdata under workshops, men främst om forskarna själva är intresserade av det. När INF5 håller i en workshop är det öppen forskningsdata som är huvudtemat. Hen säger att ”vi gör workshop till forskare om publicering av forskningsdata.”

INF3 och INF4 berättar att de sprider kunskap via lärosätets hemsida. INF3 säger att ”vi har några stycken som jobbar med kommunikation och då är det kommunikation i meningen bestämma vad som ska stå på våra hemsidor eller göra färdiga PowerPoint som man bara kan plocka av liksom.”

Främjande av fri tillgång till vetenskap är en av bibliotekets centrala värderingar, och flera författare menar att bibliotekarier vid akademiska bibliotek har en viktig roll att spela när det kommer till främjandet av öppen forskningsdata (Linde et al. 2014; Tzanova, Bossu & Heck 2020). Informanterna jag intervjuat uttrycker sig snarare som förespråkare av god forskningsdatahantering i första hand. Öppen forskningsdata hamnar mer i bakgrunden, förutom hos INF5 vars arbetsuppgifter främst berör forskningsdata i ett sådant stadie att den kan granskas och publiceras. Som nämnt tidigare berättar INF1 att man på lärosätet flyttat fokus från öppen data till datahantering, och INF6 säger att korrekt hantering av data är en viktig drivkraft för varför man börjat ta itu med datahanteringsfrågor över huvud taget.

Baserat på att flera av informanterna menar att svenska lärosäten ännu är i en utvecklingsfas när det kommer till datahantering uppfattar jag det som att främjandet av öppen data i nuläget främst handlar om att förbereda sig och bygga

upp en infrastruktur. På grund av att de logistiska, tekniska och juridiska grunderna inte ännu är på plats kan det vara svårt för informanterna att förespråka öppen data. En del av informanterna uttrycker också att öppenhet inte alltid är lämpligt. Olika discipliner har olika förutsättningar för att göra data öppen, vilket INF1 berättar om i detta citat:

För många det har ju kommit i gång på vissa delar i akademien, men jag tror det pratas om det på ett sätt som är lite... Man pratar ofta om det, kanske utgår från en verklighet som handlar om hur det ser ut inom STEM, sedan försöker man applicera det rätt så rakt av på humaniora och samhällsvetenskap, och då blir det svårt helt enkelt.

INF2 säger att ” Jag är ju helt i linje med hela... asså öppen vetenskapstanken. Att stäng in så lite som möjligt och möjliggör öppenhet där det går” men tillägger att ” de olika disciplinerna har lite olika förutsättningar och lite olika historia.” INF4 uttrycker en viss skepticism mot total öppenhet:

Det beror ju väldigt mycket på vilket forskningsämne det är och om det passar sig helt enkelt. Vi har ju forskningsämnena där de hanterar känslig persondata och så där. Så det är ju... Och vi rekommenderar ju även forskarna att göra informationssäkerhetsklassningar på sin forskningsdata. För där får de ju ut väldigt mycket information om hur det ska lagras och vilka möjligheter de egentligen har för publicering. Är det att man kommer upp på en hög nivå av, att de behöver mycket säkerhet, så är det ju inte möjligt att publicera data såklart.

INF4 menar att det finns en viss ideologi kring öppen data som inte är realistisk: ”man kan ju se på det både som en ideologi och det är ju intressant. Men också hur den tanken är implementerad i praktiken är ju inte riktigt samma.” Några av informanterna uttrycker sig helt positivt om att göra data öppen. INF6 säger att det är ”jättebra” och säger att ”det är dumt att lägga, det är precis som publikationer, det är dumt att lägga massa pengar på något som sedan låses in.” Så här säger INF3:

Det är ju en högst personlig åsikt men jag tycker att det är jättekonstigt om man tänker på hur hela systemet ser ut. Men grovt förenklat så betalar vi skattepengar, och för dem skattepengar får personer lov att forska. Sen lägger de sin data i ett valv och den ligger där i tio plus år tills de får lov att strimla det. Jag tycker det är orimligt att man inte ska dela med sig av den forskningen man gör för offentliga medel. Asså visst, det finns annan forskning också, men på ett svenskt lärosäte så är det allra mesta av offentliga medel ändå. Så ja, jag tycker det är helt självklart att vi ska ha öppen data.

Samtidigt medger INF3 att en del data är mer känslig än annan, men föreslår att ”man berättar att den finns och lämnar ut den vid sekretess eller lämplighetsprövning. Så det behöver inte vara så att vem som helst som är sugen kan dra ner det.” INF5 ser öppen forskningsdata som något positivt som ”förhoppningsvis har en positiv påverkan på forskning i allmänhet.”

Några av informanterna uttrycker sig mer kritiskt än andra. Till skillnad från hur bibliotekarier i allmänhet ser på öppen publicering framträder här ett mer nyanserat perspektiv där framför allt personlig integritet väger tyngre än öppenhet.

6.1.4 Datagranskning

En av de sysslor informanterna utför som enbart rör öppen forskningsdata är att granska data innan den publiceras. Det är inte alla informanterna som gör detta då inte alla har kontakt med forskare som publicerat data ännu. INF1 är en av dem som inte granskat någon data ännu. INF1 säger: ”Det har funnits ganska lite konkret att göra. Det har inte varit så mycket forskare som har hört av sig. Vi har fortfarande ingen som har hört av sig och velat deponera data i SND.” INF6 är i samma situation då det ännu inte blivit aktuellt att granska någon data: ”vi har inte börjat registrera eller granska metadata i någon katalog eller gjort något mer, så, systematiskt arbete.”

Resterande informanter har granskat eller granskar regelbundet data. Granskningen görs för att följa FAIR-principerna (Vetenskapsrådet 2021e) och för att säkra anonymiteten. Det tar lång tid att granska data. INF3 beskriver processen så här:

Det andra tidskrävande vi gör är att granska forskningsdata. Då, jag vet inte hur mycket du vet, men SND har en katalog som heter Doris. Det är nog inte så många har lagt upp något, men vi har i alla fall en yta där. Forskarna skickar sin data till oss först och så granskar vi den och tittar ifall det går att bakvägsidentifiera, är allting som det ska? Är det rätt metadata och så? Så det är också en av de här tidskrävande benen. Och jag skulle säga också tidskrävande från och till. Det är absolut inte så att alla forskare lägger upp sin data eller ens vet att de ska det.

INF3 nämner i citatet ovan också att det ännu inte har kommit in många dataset att granska. Detsamma gäller för INF4, som säger att hen ”tar väl emot några dataset per år.”

För att resultatet av granskningen ska bli så bra som möjligt hjälper det om granskaren har förståelse för den data hen granskar eller har god kommunikation med upphovsmannen (Borgman et al. 2020; Golub & Hansson 2017). INF5 säger att ”vi kan inte titta på innehållet förstås men vi kan titta på att det stämmer överens med det som forskaren har skrivit. Vi återkopplar till dem med några saker som vi hittar. Att variabelistan matchar variablerna i deras dataset och så vidare. Ibland gör det inte det. Fastän vi inte har gjort så många så har vi redan sett att det behövs.” Jag tolkar detta citat som att bibliotekarien har en viktig funktion som granskare eftersom forskare inte har lika bra koll på vilken metadata som bör finnas med och hur den ska appliceras. Bibliotekarier får genom utbildning och praktik vana av att

jobba med metadata och publicering, vilka är kompetenser som informanterna nämner som värdefulla i sitt arbete med forskningsdata.

6.2 Vad skiljer detta arbete från traditionellt arbete som bedrivs på akademiska bibliotek enligt de anställda?

Alla informanter tillfrågades ifall de tyckte att deras arbete med forskningsdata var traditionella/typiska bibliotekariesysslor. Vad som är traditionella sysslor lämnades till informanten själva att definiera. Två av informanterna (INF1, INF3) associerade till folkbibliotekarier när de fick frågan, och menade att det de gjorde var långt ifrån vad en folkbibliotekarie gör. Det är möjligt att de svarade på frågan utifrån vad de tänker sig vara allmänhetens uppfattning snarare än sin egen, det vill säga att ur allmänhetens perspektiv är folkbibliotekarier den "traditionella" bibliotekarien. INF1 säger bland annat att, "Många tänker på en bild av filtofflor och skönlitteratur och allmänt folkbiblioteksstuk." Det är också möjligt att de tolkade det som att jag syftade på folkbibliotekarier när jag ställde frågan. INF1 utvecklar sitt svar och säger att, "Det jag gör inom forskningsdata ligger inte jättelångt ifrån det jag gjort i flera års tid när det kommer till publiceringsbiten" och är därmed för en akademisk bibliotekarie inte något helt nytt.

Till skillnad från INF1 beskriver INF3 sitt arbete med forskningsdata som något nytt och icke-traditionellt även utifrån ett akademiskt bibliotekarieperspektiv:

Jag: Tycker du att dina arbetsuppgifter är typiska bibliotekarieuppgifter? Hur reflekterar du över den biten?

INF3: Det är svårt för jag har aldrig arbetat på folkbibliotek. Eller, när jag pluggade och så, men jag har aldrig haft en riktig tjänst. Men om man tänker stort, vad hela landets bibliotekarie gör, så tror jag inte det. Och kanske även om man tänker akademiska bibliotek. Jag har till exempel oerhört lite kontakt med studenter. Jag har lite pass i informationsdisken men jobbar inte alls med våra fysiska samlingar. Förvisso på en liten kant med licenser, men bara en liten del av de avtalen. Och det är inte forskningsdata riktigt, utan resten av min tjänst. Så jag tror egentligen att svaret är nej, jag har inte så typiska bibliotekarieuppgifter.

Det framgår av citatet ovan att INF3 upplever forskningsdatarelaterade uppgifter som icke-typiska eftersom de är fränkopplade från studenterna och från bibliotekssamlingen. Senare i intervjun ger INF3 exempel på vad som trots allt gör att forskningsdatahantering är likt andra arbetsuppgifter som är typiska för en akademisk bibliotekarie, alltså att arbetar med att främja öppen forskning och att de sysslar mycket med informationshantering:

Mycket av det ligger ju väldigt nära annat, och det är ju därför den uppgiften har legat på min avdelning också, men jag tänker att... Eller det är ju så att hela open science-rörelsen är ju, just det, det är ju en rörelse på vissa sätt. Och det är samma tankar kring det, det är ofta samma kanske rekommendationer eller samma styrdokument som rör det. [...] Hur hanterar våra system detta, hur jobbar vi för synlighet, var ska man lägga filer? Och så. På det sättet är det ju väldigt, det är en naturlig utveckling av det.

Av INF4 fick jag detta svaret:

INF4: Jag tänkte mig inte att det var det här jag skulle jobba med när jag började. När jag först sökte till utbildningen. Då tänkte jag mig kanske att jag skulle jobba med böcker och mer traditionella biblioteksuppgifter. Men när jag skrev mitt examensarbete så kom jag in på forskningsdata och tyckte det var väldigt intressant. Och sen dess har jag ju, det blivit väldigt tydligt att det är inom forskarstöd jag jobbar.

Jag: Om du jämför med andra bibliotekarier på högskole- och universitetsbibliotek, skulle du säga att det är traditionella uppgifter då?

INF4: Ja absolut. har ju en väldig bredd på arbetsuppgifter. Vi har katalogisering, fjärrlån, utlån, lånefrågor, biblioteksystemsfrågor. Det är ju mer, kanske mer traditionella uppgifter. Det kretsar ju kring utlån av saker. Men jag jobbar ingenting med de delarna.

Här målas arbete kring samlingen och böcker upp som det mest traditionella, medan forskarstöd talas om som något nyare eller mindre synligt arbete. Samtidigt kallar INF4 sina arbetsuppgifter traditionella i den bemärkelse att det finns en stor bredd på arbetsuppgifter för en bibliotekarie vid ett akademiskt bibliotek. Även INF5 kommer in på samlingen när hen ska besvara frågan. INF5 säger att, ”I den traditionella bibliotekarierollen jobbar man med väldefinierade saker som böcker och tidskrifter som redan finns på plats. Och man hjälper till med att hitta dem och tillgängliggöra dem.” En väsentlig skillnad som INF5 nämner är att bibliotekarier traditionellt inte granskar forskning inför publicering, men att detta har ändrats i och med forskningsdata. INF5 säger att ”det är ju inte så att en forskare skickar in en forskningsartikel till oss för att titta på, eller att vi mer aktivt hjälper dem i själva publiceringsprocessen av artikeln.” Ur ett mer övergripande perspektiv ser INF5 dock en likhet med annan bibliotekarieverksamhet, vilket är att organisera information:

En sak som kanske man kan säga är likt är att man hjälper med att bygga upp en struktur, eller att man strukturerar. Till exempel. Det är vi som måste ha koll på, du vet... När data är lagrad, att det är lagrat i olika mappar. Vi hjälper dem att strukturera upp data, och sedan att ge data ett DOI.

Vad gäller granskning säger INF6 i princip motsatsen till INF5: ”De uppgifterna som jag kanske kommer att göra framöver [ingen forskare har ännu deponerat data för publicering] är mer typiska bibliotekarieuppgifter. Och det är ju asså, granska

metadata. Databeskrivningar.” Andra traditionella arbetsuppgifter är alltså enligt INF6 att jobba med öppen forskning, forskarstöd och publicering:

Vara med i nätverk och lära sig nya saker hör ju också till yrket och så. Och sedan det här med öppen tillgång har ju blivit en stark del av bibliotekarierollen, i varje fall på ett akademiskt bibliotek. Och man jobbar med forskarstöd och så. Så på så sätt är det väl lite grann en förlängning men ändå inte riktigt för data känns som en lite annan sak [skratt]. Bibliotek har ju oftast, många bibliotek har en viss relation av att syssla med publikationer och egen utgivning och så där, så de frågorna ligger lite närmare tänker jag.

INF2 var en av dem som tydligt uttryckte att arbetsuppgifterna är i linje med traditionellt bibliotekariearbete då hen sa att:

Om kärnan i bibliotekaryrket eller verksamheten är att räkna ut hur man bäst beskriver och hanterar en viss materialtyp, för att vara så hittbar och användbar som möjligt för en viss målgrupp, så är det ju precis det. Vi har en pryl—hur ska den beskrivas? Hur ska den hanteras? Lagras? För att vi ska kunna använda den. Så ja.

Senare gör INF2 också en koppling till bibliotekariers arbete med öppen publicering och säger att, ”Det är som när vi började prata om OA ages ago. Då var det också något som var nytt och konstigt och svårt att greppa för många av våra användare och det är inte så stor skillnad mot nu.” INF2 menar att hens arbete med forskningsdata uppfyller samma funktion som traditionella uppgifter som är vanligt förekommande på bibliotek. Därmed menar hen att det inte finns några större olikheter mellan hantering av forskningsdata och andra arbetsuppgifter på en fundamental nivå.

Likhetera åsido framstår det ändå som att hantering av forskningsdata inneburit förändringar i hens yrkesliv. INF2 säger så här: ”Grunden i det vi gör är detsamma, men nu under en period är det kanske lite mer intensivt, eller många nya samarbeten som behöver inledas och arbetsformer och... Man behöver ta nya tjänster och verktyg i bruk.” Även om kärnan är densamma så har personerna INF2 interagerar med, redskapen hen använder och de konkreta arbetsuppgifterna hen lägger sin tid på förändrats i och med forskningsdata. INF2 befinner sig i en fas av intensivt lärande.

Informanterna har alltså olika uppfattningar om vad som utgör traditionella bibliotekarieuppgifter och huruvida forskningsdata är en variant av dessa uppgifter. Medan INF2 och INF6 uttrycker sig om forskningsdata som en förlängning av traditionellt arbete uttrycker INF3 och INF5 sig om det som något icke-traditionellt. INF1 och INF4 hamnar någonstans mitt emellan, då deras svar kan tolkas ur båda perspektiv.

6.2.1 Utbildningens betydelse

Alla informanter är utbildade i biblioteks- och informationsvetenskap, vilket inte är en yrkesutbildning. I många fall är det dock den utbildningen som krävs för att bli anställd som bibliotekarie, och blir därmed en gemensam nämnare för majoriteten av bibliotekarier. Utbildningen är värd att belysa eftersom det är där yrkesidentiteten börjar formas, vilket Lindberg (2015) visar i sin avhandling.

Jag frågade alltså informanterna ifall deras utbildning förberedde dem på att jobba med forskningsdata. Ett svar som återkom var att utbildningen inte förberedde dem praktiskt, men att de fick med sig mer generella kunskaper som går att applicera på många olika arbetsuppgifter. Här är svaren av de informanterna som gav uttryck för det synsättet:

INF1: Nä, det tycker jag inte. Eller jag vet inte, utbildningen var rätt så generell och någonstans var kanske tanken med det att vi skulle lära oss att ta oss an olika typer av uppgifter. Jag vet inte.

INF5: Ehh... [skratt]. Nej, inte riktigt. Jag skulle inte säga det. Om det har gjort det, det är på en väldigt abstrakt nivå. Att man kanske förstår hur data är organiserad eller någonting. Men jag skulle vilja ha någon slags praktiskt utbildning i forskningsdata.

INF6: Nja, asså den förberedde väl det här med metadata liksom, lite grann det tänket, hur beskriver man ett objekt i en katalog och så vidare. Så hade vi också lite inslag om öppen tillgång. Vi hade ingenting om juridik. [...] När det gäller så där mer pedagogisk och förmedlande biten fanns det väl med i viss mån, men det var mer inriktad på att lära studenter att använda databaser. Men man kan absolut plocka delar från bibliotekarietutbildningen.

INF2 gav ett svar (citat nedan) som är intressant då hen pekar på samma generella kunskaper men till skillnad från de andra informanterna anser hen att utbildningen var tillräckligt förberedande. Svaren ger en bild av vad informanterna hade för förväntningar på bibliotekarieryrket, och i vilken mån de anser att forskningsdatahantering passar in på dessa förväntningar. Att organisera information är återkommande, och är också något som passar in i deras arbete med forskningsdata.

Ja. Det gjorde den. Vår utbildning var ju väldigt teoretisk. Det var mycket organisationsteori, personalpsykologi, företagsekonomi, ja. Även asså, informationsorganisering men på ett brett och ganska övergripande sätt.

INF3 svarar på frågan såhär:

Det är ju väldigt många saker jag har med mig från att ha läst en akademiskt utbildning över huvud taget, alltså fem år på universitetet. Jo, fast det är ju från bibliotekarietutbildningen också... Just lite mer djupare informationshantering kanske skulle jag säga. [...] Jag tänker att

hela den där bakgrunden till hur det funkar har jag med mig från att ha läst en masterutbildning, möjligen från att ha läst till bibliotekarie. Det ger en grund att stå på, tänker jag.

B&I-utbildningens inflytande är otydlig för INF3, då hen endast nämner utbildning inom informationshantering som förberedande. Av svaret framkommer det att en akademisk utbildning, oavsett innehållet, har varit mest behjälpligt för det arbetet hen utför idag. En masterutbildning kräver att man skriver en uppsats, vilket ger insikt i hur det är att forska och hantera sin egen forskningsdata. Att tillbringa fem år på universitet kan också ses som en form av förberedelse, eftersom man får erfarenhet av hur universitetsverksamhet fungerar. Eftersom mycket av informanternas arbete (förutom INF5) handlar om att stötta forskare genom hela forskningsprocessen kan denna typ av personlig erfarenhet bidra till en bättre förståelse av forskarens perspektiv.

När jag frågar INF4 om utbildningen förberedde hen på att arbeta med forskningsdata säger hen "Nej, det skulle jag inte säga. Men jag förberedde mig själv genom att välja det ämnet jag valde att skriva om. Så jag specialiserade mig själv." Utbildningen ger en möjlighet att fördjupa sig inom ett specifikt ämne under uppsatsskrivandet. INF4 valde att skriva om forskningsdata, och detta mer än B&I-utbildningens obligatoriska undervisningsämnen var förberedande för hens arbete med forskningsdata idag. Uppsatsen är dock en del av utbildningen, och dess innehåll måste vara relevant utifrån ett B&I-perspektiv för att bli godkänt. Jag menar därför att utbildningen inte varit helt irrelevant för INF4s arbete idag, men att relevansen främst bygger på att INF4 själv styrt sin utbildning i riktning mot forskningsdata.

Informanternas olika svar på frågan visar att de har olika uppfattning om vad förberedd innebär. Ingen menar att de under utbildningen fick lära sig att handskas med öppen forskningsdata eller datastöd på ett konkret vis. Utbildningen upplevs som generell och därför delvis frånkopplad från yrket, men för en del av informanterna upplevs detta som en styrka, inte en svaghet. Utbildningen förberedde dem på att anta olika uppgifter och vara flexibla. Även de informanter som sa att B&I-utbildningen inte var förberedande har ändå fått någon form av förberedelse genom att utbilda sig. Att vistas i den akademiska sfären har alltså haft en förberedande effekt på alla informanter, men upplevelsen är olika.

6.3 Hur ser bibliotekarierna på bibliotekets funktion och roll i arbetet med öppen forskningsdata?

Denna frågeställning besvarar jag dels utifrån vad informanterna säger att de tycker att deras funktion *borde* vara, dels vilken funktion de faktiskt fyller i praktiken. Dessa två är inte alltid desamma (Pingel och Robertsson 1998).

Informanternas praktiska arbetsuppgifter har jag presenterat tidigare i kapitlet då jag svarar på min första frågeställning. De centrala arbetsuppgifterna som jag identifierat är utveckling, forskarstöd, kunskapsspridning och datagranskning. Men varför utförs dessa uppgifter? Och varför görs de av bibliotekarier, snarare än av någon annan yrkesgrupp?

6.3.1 Stödfunktion och samordnare

Något som kommer upp under flera intervjuer är att bibliotekarier är generalister som har en förmåga att överblicka komplicerade fenomen så som forskningsdata:

INF1: Jag tror att de... framför allt inom forskningsdata-biten är det ganska tydligt att det som bibliotekarier gör är mycket, man är ju ofta någon slags generalist. Man har koll på de stora dragen. Man kan lite om mycket.

INF2: Vi har ett uppdrag att vara första nod för alla frågor forskare har i sin forskningsprocess som inte dedikerat rör sig i bara IT eller så. Och de frågorna tar vi hand om och besvarar, hänvisar till befintlig information, ber om input från experter på fakulteten, vid andra fakulteter vid lärosätet, nationellt... Alltså vi använder våra kontaktnät.

INF3: Men det är ju ändå så att vi som bibliotekarier generellt kan en massa andra saker, att vi har en mer eller mindre lång kunskap och tradition av att få in saker i sitt sammanhang.

Att vara generalist innebär att informanterna har en bred bas av kunskap kring forskningsdata, men saknar domänspeciella expertkunskaper. Som visats tidigare har informanterna fått sätta sig in i både juridiska och tekniska frågor, inte för att de ska kunna lösa juridiska eller tekniska problem utan för att identifiera när det är lämpligt att skicka en fråga vidare till en expert. När de möter forskare som har frågor kan de bedöma vilken typ av kunskap som krävs för att svara på frågorna. Kanske kan de själva hitta svaret. Om inte så vet de hur de ska hitta någon som kan. Informanterna förväntas ha kontakt med andra yrkesgrupper, både inom och utanför lärosätet. Generalistkunskaperna som informanterna besitter kan ses som en form av expertkunskap i sig. Tre av informanterna beskriver biblioteket eller bibliotekarier som ”spindeln” i lärosätets ”nät”:

INF1: Den andra biten har väl lite att göra med det här generalistperspektivet som vi har. Att vi lite grann fungerar som någon slags spindel i nätet, mellan de här olika avdelningar som behöver samarbeta.

INF2: Så länge vi kan vara den här första noden för alla möjliga frågor och lite så där 'spindeln i nätet' [skratt].

INF6: Sen har vi aldrig någon djup kunskap i någonting. Men man kan kanske hjälpa till och vara lite av den här spindeln i nätet till viss del.

Det är inte bara informanterna som ser sig själva som generalister. Flera av dem tror att forskarna delar den synen, och att forskare vänder sig till dem för att få hjälp att hitta vidare snarare än att få svar på alla sina frågor direkt. Trots att många av informanterna uppger att de gärna haft fler juridiska och tekniska kompetenser så uttrycker informanterna inte sig om någon större press från forskarnas håll att de ska sitta inne med alla svaren.

INF1: Framför allt tror jag de förväntar sig att vi ska ha koll på ramverket.

INF1: Det ska vara enkelt att komma med frågor. Sen behöver det inte vara biblioteket som svarar på alla frågor, eller det ska inte vara biblioteket, men oavsett vem man frågar så ska det tas om hand om på rätt sätt, man ska hamna hos den person som är bäst lämpad att ge svaret.

INF2: Jag tror att man förväntar sig att vi ska kunna... åtminstone vägleda. Och förbättra möjligheterna för forskarna att fatta egna beslut. För det är ju ofta där man landar.

INF4: Nä, jag känner ofta att de har, vad ska man säga, rätt förväntningar på vad jag kan hjälpa till med.

INF6: Jag skulle säga att de, så som de formulerar sig, nu är det inte jättemånga frågor, men de frågor vi får, så räknar de inte med att vi sitter inne med alla svaren. Men att det är det närmaste de kan komma på kanske att ställa frågan till, eftersom vi har detta forskarstöd med allt möjligt.

Enligt INF6 har forskare stor tillit till bibliotekarier. Bibliotekarier anses vara icke-dömande och hjälpsamma, och det blir därför naturligt för dem att vända sig till biblioteket med frågor om forskningsdata:

INF6: Sen uppfattas vi också som en ganska snäll partner [skratt]. Man kan liksom ställa frågor. Man kan ställa frågor som man kanske känner som forskare är jättedumma, "Det där kan jag inte fråga någon om! Men de på biblioteket, de kan man fråga." En lite mer neutral part. Ett ställe som många har positiva känslor för, och det är nog ingen nackdel.

Andra informanter har en annan upplevelse. INF3 berättar dels att många forskare inte ser det som självklart att fråga biblioteket om forskningsdatafrågor, dels att en del forskare förväntar sig mer hjälp än vad de kan få:

INF3: Vissa är ju jätteförvånade över att det är vi på biblioteket överhuvudtaget som har hand om detta, eller ens att det finns ett stöd överhuvudtaget, och är jätteglada för det. Men, jag tror att de som inte är på den sidan, och inte hade några förväntningar överhuvudtaget, att de har lite större förväntningar än vad vi kan infria, och kanske framför allt på det tekniska planet. [...] Asså det är väldigt många tekniska lösningar som inte är på plats, som även vi då men framför allt forskarna har lite svårt att förstå varför det inte bara fungerar lite mer smidigt. Så

jag tror att många har svårt att skilja på var alla krav och önskemål kommer ifrån. ”Är detta någonting som finns nationellt? Från min finansjär? Eller är det något som kommer från lärosätet eller biblioteket?” Så att vi har fått inte jättemycket men en kommentar vi ändå får ibland är, ”Hur kan ni kräva detta när det är så svårt att lösa det?”

Även INF5 säger att forskare förväntar sig mer hjälp än vad de kan få. Vad som skiljer INF5s svar från INF3s är att INF5 anger att orsaken till att de förväntar sig mer är att de inte alltid vet att INF5 är en bibliotekarie. Denna form av yrkesanonymisering beror på att INF5 jobbar i en DAU som är organisatoriskt mer separerad från biblioteket än de andra informanterna, och att INF5 inte har mycket direktkontakt med forskare:

INF5: Det är så nytt så jag vet inte om det finns så stora förväntningar, men när vi är där med forskare tror jag inte att de ser oss som biblioteket egentligen. De ser oss mer som stöd för forskningsdata. Jag tror de förväntar sig att vi kommer att kunna hjälpa dem med de här frågorna som de har. Som kan vara väldigt komplexa. Ibland kan vi inte hjälpa dem. Jag tror inte att de tänker just på att vi är bibliotekarier. Om de gjorde det så skulle de kanske förvänta sig mindre [skratt].

Generalistrollen, som jag valt att kalla den, är något som alla informanterna i varje fall till viss del uppfyller. Det råder dock inte total enighet bland informanterna om huruvida deras roll som generalist är idealisk eller inte. INF3 säger exempelvis så här:

INF3: För jag tror nu—nu tolkar jag kanske in detta för att det är min teori—men bibliotekarie är ju väldigt mycket ett serviceyrke också på många plan. Och att det är väldigt lätt att falla i en roll där vi ska lösa saker. Och jag tycker att det är bra. Men det blir också att... Jag upplever att det lätt kan bli ett nav men på ett negativt sätt. För att folk engagerar sig och ser till att lära sig vad folk heter på IT-avdelningen eller vart man nu ska lösa saker, som skulle kunna lösas organisatoriskt eller kunnat lösas tekniskt. [...] Så att man inte skulle behöva lägga väldigt mycket kompetenta människors tid på enkla saker som att hitta rätt person, få rättighet till någonting, lyckas komma in i något system.

Min tolkning av citatet är att bibliotekarier har djupare kompetenser som inte kan utnyttjas optimalt ifall deras roll inom forskningsdatahantering är att vara generalister. Här blir det relevant att diskutera vilka dessa djupare kompetenser är, och hur de kan komma till användning för forskningsdatahantering. Utifrån INF3s egna reflektion (citat nedan) kring varför biblioteket bör vara involverat i forskningsdatahantering framstår det som att det främst är hantering av data inför publicering som är bibliotekariens expertområde, men även att forskningsstöd är ett expertområde. Jag förmodar att det forskningsstöd som INF3 syftar till skiljer sig från det mer generella service-stödet som hen talar om som negativt. Kanske är det snarare stöd kring just metadata och publiceringsstöd som hen syftar på, men någon

konkret utsaga om vilket typ av stöd som bibliotekarier optimalt borde ansvara för framkommer inte i intervjun.

INF3: Just det här databashantering, katalogisering, metadata, det finns ju mycket... och för den delen användarsupport. Så det finns ju många kompetenser som kan utnyttjas hos oss också som gör att det [forskningsdatahantering] kanske ska ligga på ett bibliotek ändå.

INF5 ger ett tydligt svar på vad för typ av stöd hen anser att bibliotekarier borde och inte borde erbjuda. Hen upplever att det i nuläget är för mycket tekniskt stöd som faller på biblioteket, när det egentligen borde handla mer om granskning av dataset:

INF5: Jag tror den enda sak som jag skulle säga är en skillnad från vad vi gör ju är att man kanske måste skilja åt den här tekniska hjälpen från hjälp med metadata och hjälp med struktur och granskning. Alla de här sakerna är mer självklara biblioteksuppgifter.

Gemensamt för alla informanterna är att de anser att biblioteket bör ha en stöttande funktion gentemot forskarna i deras hantering och publicering av data. Det är svårt att skilja hantering av öppen data från allmän datahantering i svaren, vilket tyder på att stödet bör vara ungefär detsamma oavsett om datan kommer att publiceras eller ej. Det som kan sägas utmärka arbetet med öppen data är att det ofta ger upphov till väldigt komplicerade juridiska och tekniska frågor, där det blir informanternas uppgift att veta vart svaren kan hittas.

6.3.2 Förespråkare av öppen forskningsdata

Enligt förespråkare för öppen forskningsdata från bibliotekssektorn eller biblioteksvetenskapsdiciplinen bör bibliotekarier aktivt främja öppen forskningsdata (se Bossu & Heck 2020; Linde 2014; Reverez 2020; Shelly & Jackson 2018; Tzanova). Öppen data faller som sagt under paraplybegreppet öppen vetenskap. Bibliotekarier har lång erfarenhet av främjande av öppen vetenskap, framför allt främjande av öppen publicering. Det är därför lätt att på ett teoretiskt plan göra en koppling mellan bibliotekarier, öppen vetenskap som ideal och främjande av öppen forskningsdata. Men som intervjuerna med mina informanter visat är öppenhet inte svart och vitt, då det finns gott om omständigheter vilka försvårar öppenhet. Under denna rubrik diskuterar jag vilken roll mina informanter anser sig ha i främjandet av öppen forskningsdata.

Jag har tidigare berättat om informanternas inställning till öppen data. Svaren de angett är i stora drag positiva, men några av informanterna uttrycker skepticism mot att all data bör göras öppen. Jag har också redogjort för hur mycket av deras arbetstid som informanterna lägger på arbete med öppen data, vilket visade sig vara svårt för de flesta att avgöra då all form av datahantering tenderar att smälta samman. Det är främst under undervisning, till exempel för doktorander, som

informatörerna berättar om öppen forskningsdata, men även under möten med forskare.

När jag frågar informatörerna hur de tycker att biblioteket borde arbeta med öppen forskningsdata blir svaret ofta att det borde tas fram tydligare riktlinjer samt etableras samarbeten och kontaktnät för att ge forskarna så bra stöd som möjligt. Svaret är detsamma när informatörerna talar om allmän forskningsdatahantering, vilket återigen gör det svårt att skilja mellan öppen och allmän data. Intrycket jag får är att flera av dem inte känner något speciellt ansvar för öppen data, utan snarare ser det som sin roll att främja god datahantering över lag. Forskare kan uppleva datahantering som en jobbig administrativ pålaga enligt INF1:

INF1: Jag tror inte att man kommer nå högre grad av öppen data utan krav av finansiärer. Å andra sidan, ju mer man arbetar med krav desto mer kommer det ses som administrativ pålaga och man måste lägga en massa tid och pengar från forskningen och det som man vill göra. Bra datahantering kostar pengar.

Bibliotekets roll i detta scenario blir att underlätta för forskarna för att minska den administrativa pålagan, exempelvis genom att använda sina pedagogiska kompetenser för att övertyga forskare om fördelarna med god forskningsdatahantering:

INF1: Den biten som handlar om myndighetens perspektivet ses ju ofta som administrativa pålagor av forskarna, som besvärliga saker som man helst vill ignorera. Men den första biten, det handlar om, "Kan jag få forskarna att inse att det är viktigt att spara data på rätt sätt så att de inte står där skägget i brevlådan när de har tappat bort sin laptop eller vad det kan vara?" vilket jag har varit med om. Det är ju inte så roligt. Och även, det här med att "Kan man få dem att inse att det är lite lönt att lägga tid på att namnge variabler så att de faktiskt själva öppnar filen ett år senare och ska göra en uppföljning på det?" Då känner man ju att man bidragit med något.

INF1 beskriver under intervjun bibliotekets inblandning i öppen forskningsdata som "hyfsat naturligt" i och med att biblioteket sedan tidigare arbetat med öppen publicering. Även INF5 menar att det är naturligt för biblioteket att ta sig an frågan eftersom bibliotekarier redan har erfarenhet av liknande arbetsuppgifter. Hen säger att "just det här att hjälpa med stöd i publiceringsprocessen och hjälpa med att kolla på metadata och granskning och alla de där, de är verkligen klockrent att biblioteket ska hjälpa till med."

Av INF2s svar nedan förefaller det närmast godtyckligt att ansvaret för forskningsdatahanteringen tillfallit biblioteket. Bibliotekets roll i att främja öppen data blir därmed ännu mer diffus:

Jag: Hur tycker du att biblioteket borde jobba med öppen forskningsdata? Är det något som saknas idag?

INF2: Det som saknas är ju mycket... Det handlar mycket om just praktiska lösningar. Både lokalt och nationellt. Vi skulle inte behöva uppfinna alla hjul hela tiden på alla nivåer. Man borde kunna samarbeta mer kring många av de här frågorna.

Jag: Med andra bibliotek eller utanför bibliotek?

INF2: Detta är ju ingen biblioteksfråga. Asså, det är ju det jag menar, vi lägger upp vårt forskningsstöd olika beroende på disciplin, behov och förutsättningar. Olika lärosäten har olika förutsättningar och olika behov.

Här beskriver INF2 att det är behov och förutsättningar som avgör var ansvaret för öppen forskningsdata hamnar, därför är det inte självklart att biblioteket är den instans som bör ha denna roll. Även INF4 säger att ansvaret inte nödvändigtvis måste ligga på biblioteket och dess bibliotekarier, utan att personer med forskarbakgrund hade kunnat göra samma jobb:

INF6: Medan forskningsdata ligger ofta lite längre bort från biblioteket och det märks också tycker jag, att många fler med forskarbakgrund som jobbar... med forskningsdata än jämfört för några år sedan när det här med öppen tillgång till publikationer var på gång. Då var det ofta en väldigt tydligt en biblioteksgrej. De som jobbade med det var bibliotekarier. Man kände igen namnen från andra sammanhang. Medan det här är ett betydligt större område.

En av de informanter som under intervjuerna gav ett starkare uttryck av att biblioteket bör vara en främjare för öppen forskningsdata är INF3, som bland annat säger att, "Men när vi är ute och pratar så pratar vi ju om öppen data. På samma sätt som vi försöker prata om öppen tillgång när det gäller annan forskningsoutput." Bibliotekets involvering i öppen forskning har på INF3s lärosäte varit något som bestämts med hänsyn till att man vid biblioteket redan har vana av att ta ansvar för allt som handlar om öppen forskning:

INF3: Men också att, vi har pratat ganska mycket om det, hur kan vi vara en aktör i det här? Först var diskussionen, "Ska vi vara en aktör?" och så kom vi väl fram till att vi ska det. Och då började det istället handla om hur vi ska befästa den platsen.

Jag: Varför kom ni fram till att vi ska vara aktör?

INF3: Framför allt för att vi vet ju det att många system och så tenderar att hamna på biblioteket. Och då blir det ju i praktiken att vi behöver jobba med detta ändå. Då är det bra att vi är med redan från början, kunna vara med och också det här som jag pratade om innan om att vi får med oss kunskaper och uppdatering lite gratis på något sätt. Vi har ju det som en del av vårt uppdrag att bevaka open access-frågan och vad som händer nationellt och så. I och med att de frågorna hänger ihop ganska mycket blir det ju att vi också får koll på hela öppen data-sfären och att det är dumt att slösa på det och kanske också dumt att dela upp de frågorna mer än nödvändigt.

INF4 säger att ”eftersom vi även har processer kring publicering så är det naturligt för oss att ta itu med publiceringen av data.” Kontrastera mot INF1 som kallade bibliotekets roll för ”hyfsat naturligt,” inte bara ”naturligt.” En hårfin, men ändå nämnvärd skillnad. Bibliotekets naturliga roll förstärks återigen av INF4, som säger så här:

Jag: Vad är bibliotekets uppgift? Enligt dig?

INF4: Det är enligt mig att sprida information om FAIR, om öppen data. Men också som finnas som stöd när det kommer in frågor kring det. Men eftersom vi även har processer kring publicering så är det naturligt för oss att ta itu med publiceringen av data. Det är liksom närmast oss.

INF4 säger dock även så här:

INF4: Det är en kompetensbrist kring det här. Som du vet så har ju regeringen en målsättning kring 2026 att forskningsdata ska ”by default” bli mer och mer öppen. Och då kommer det ju krävas att det finns personer som kan stödja och hantera det här. Men det är väldigt svårt att rekrytera personer med kompetens inom forskningsdata.

M: Vad tror du att det kan bero på?

INF4: Jag tror att det kan bero på både att det kanske inte är helt tydliggjort att det här är en biblioteksuppgift. Men att det kanske ofta hamnar inom biblioteket. Men min uppgift skulle ju lika gärna kunnat göras av en person som hade forskat inom det här området och sedan börjat arbetat på verksamhetsstöd.

Det finns alltså även hos INF4 en osäkerhet kring ifall det är just bibliotekarier som bör ta sig an öppen forskningsdata, och främjandet därav, eller om någon annan yrkesgrupp hade kunnat göra ett lika bra jobb. Om biblioteket nu har en roll så är det av INF4s svar inte enbart att främja öppen forskningsdata. Av informanternas svar framgår det att god datahantering i allmänhet måste etableras innan öppenhet kan prioriteras.

INF4: Och innan all forskningsdata ska bli öppen behövs det väldigt mycket innan dess. Det är ganska långt bort skulle jag säga för man börjar med infrastruktur, man behöver samstämmighet, man behöver standardisering om hur man arbetar med metadata till exempel. Det behövs väldigt god hantering av forskningsdata. Tydlig lagring. Väldigt mycket innan man prioriterar just att, ”Nu ska data bli öppen!” Det finns saker i vägen skulle jag säga. Men det är väldigt spännande och kul.

Sammanfattningsvis har informanterna fått nya arbetsuppgifter tilldelade sig där öppen data är en av dem. Bibliotekets roll är att stötta forskarna i all form av datahantering, från planering till publicering. Öppenhet blir mer som en bisats, något som är bra men inte absolut nödvändigt. Bibliotekets funktion och roll idag är, enligt informanterna, att ge forskarstöd, och att bygga upp en infrastruktur kring

hantering av öppen forskningsdata. För en del av informanterna är denna uppgift självklar, medan andra menar att det inte måste vara bibliotekarier som utför detta arbete.

6.4 Hur går det att förstå det arbete som görs vid akademiska bibliotek utifrån begreppet yrkesidentitet?

I detta kapitel kopplar jag informanternas arbete med öppen forskningsdata till yrkesidentitet på en övergripande, kollektiv nivå. Då informanterna har liknande utbildning, arbetsplatser och arbetsuppgifter är det inte konstigt att det finns flera likheter dem emellan som kan kopplas till en kollektiv öppen forskningsdatabibliotekarieidentitet. Men det finns också skillnader informanterna emellan som jag presenterar senare i kapitlet. Jag gör också genomgående kopplingar till bibliotekariers yrkesidentitet i allmänhet. Inget nytt material kommer att presenteras. Jag baserar analysen på det material som jag redan har presenterat.

6.4.1 En kollektiv, informations-orienterad identitet

Bibliotekarier som arbetar med forskningsdata är en praxismenskap (Wenger 1998) vari kunskapsspecialisering och arbetsuppgifter varierar mellan gemenskapens medlemmar. Informanterna jag har intervjuat har alla olika ansvarsområden, men de är förenade genom att alla arbeta med forskningsdata och öppen forskningsdata. På en kollektiv nivå menar jag att informanterna har en yrkesidentitet som är informationshanteringsorienterad. När de reflekterar kring sin roll i hanteringen av öppen forskningsdata är det att ha en överblickande kunskap över fältet som de lyfter fram, men i många fall också att fungera som samordnare vid sitt respektive lärosäte—att vara en så kallad spindel i nätet. Eng (2017) menar att bibliotekariers expertis ligger i informationshantering, och att expertisen gör bibliotekarier speciellt lämpade för att arbeta med öppen forskning vid akademiska bibliotek. Jag anser att detta är en bra beskrivning av hur informanterna arbetar. Informanterna har en del kunskaper i bland annat juridik, IT, forsknings- och publiceringsprocessen som hjälper dem i sitt arbete. Framför allt visar de förmågan att snabbt ta till sig nya kunskaper vid behov samt att delegera frågor till rätt person.

Informationshanteringsidentiteten framstår som mer framträdande än andra möjliga identiteter, som exempelvis en pedagogiskt orienterad identitet, en serviceorienterad identitet, eller en öppenhetsfrämjande identitet. Både pedagogik och service framstår som viktiga element för informanterna, men ingendera har en dominant roll om man ser till helheten av hur de arbetar med öppen forskningsdata.

Stöd till forskarna är mycket viktigt för informanterna, oavsett om det görs pedagogiskt eller som service. Även om några av informanterna uttrycker en önskan om att all, eller så mycket forskningsdata som möjligt ska göras öppen, är det inte detta som dominerar våra diskussioner. För mig tycks det snarare vara så att informanterna drivs av en vilja att stötta forskarna, oavsett ifall data ska publiceras eller ej. Jag ser här en skillnad från hur bibliotekarier generellt sett förhåller sig till öppen publicering. Bibliotekarier var och är några av de främsta förespråkarna för öppen publicering, men när det kommer till forskningsdata framstår de först och främst (i varje fall bland mina informanter) som förespråkande av god datahantering.

Davis (2008) menar att utvecklingen av digital teknik utmanat bibliotekariens funktion som informationsexpert i samhället. Även bibliotekariernas unika kompetenser inom informationssökning kom att ifrågasättas i och med att informationssökning numera är en del av allmänhetens vardag. Jag anser dock att det fortfarande finns en tydlig roll för bibliotekarier att spela som informationshanterare och informationssökare, och att detta kan exemplifieras i informanternas arbete med forskningsdata och öppen forskningsdata. Öppen forskning är ett snårigt ämne, och öppen forskningsdata är särskilt komplicerat. Intervjuerna med informanterna har visat att forskare behöver mycket stöd både med hanteringen och publiceringen av sin forskningsdata. Mängden information som finns är för omfattande för att forskarna ska kunna förstå eller ha tid att ta till sig den. Informanterna har därför en viktig funktion som informationssökare åt forskarna.

6.4.2 Existensen av parallella yrkesidentiteter

Det kan finnas uttryck för flera olika yrkesidentiteter inom en och samma yrkesperson (Pratt & Foreman 2000). Jag har i stycket ovan nämnt några av de alternativa yrkesidentiteter som jag identifierat ur materialet: en pedagogisk identitet, en serviceinriktad identitet, en öppenhetsfrämjande identitet och en dataorienterad identitet. Den pedagogiska identiteten handlar om att lära forskare god datahanteringssed så att deras data eventuellt kan publiceras. Service-identiteten handlar om att ge snabba svar och problemlösa för forskare när de har frågor om publicering av forskningsdata. Dessa identiteter dyker upp parallellt i en och samma informants intervju svar beroende på vad uppgiften de ställs inför är.

Den främjande identiteten kommer främst till uttryck när informanterna berättar hur de håller i undervisning, då informanterna ser det som det mest passande tillfället

att informera om öppen forskningsdata. Den informant som under intervjun uttrycker starkast drag av att vara en förespråkare för öppen forskningsdata är INF3, som säger att det är bibliotekariernas uppdrag att omvärldsbevaka och involvera sig i öppen forskning av alla slag. Men även andra informanter talar stundom om att sprida kunskap om öppen forskningsdata. Inställningen till öppen forskningsdata tycks variera från helt positiv till positiv men med vissa förbehåll. Det finns alltså ingen som har en negativ inställning till, eller inte alls ser det som sin uppgift att främja öppenhet.

Den data-orienterade identiteten är den minst vanliga av de identiteter jag har synliggjort, och det är egentligen bara i INF5 som identiteten är tydlig. Jag har ändå valt att inkludera den eftersom det finns en påtaglig skillnad mellan INF5 och de andra informanternas uttryckta identitet. Den främsta uppgiften för den data-orienterade identitetstypen är att hantera och granska data inför publicering. Det är en IT-nära identitet då arbetet med öppen forskningsdata sker i princip helt digitalt.

Det finns också en identitet som några av informanterna använder för att definiera sig emot, vilken jag valt att kalla folkbibliotekarieidentiteten. Denna identitet representerar en slags allmän uppfattning om vad en bibliotekarie är (folkbibliotekarie) och vad en bibliotekarie gör (sysslar med böcker). Folkbibliotekarieidentiteten används således för att beskriva avståndet mellan informantens arbete och det arbete som utförs av en traditionell bibliotekarie.

6.4.3 Yrkesidentitetens ursprung

Yrkesidentitet bildas under utbildning, praktisk utövning och genom interaktion med andra människor inom och utanför praxisgemenskapen (Sundin 2006; Wenger 1998). Öppen forskningsdata är ett så pass nytt område att praxisgemenskapens kunskap ännu är under ett tidigt stadium i sin utveckling. Detta är tydligt eftersom alla informanterna arbetar med att "bygga upp" infrastrukturen kring forskningsdata. Kunskapen kring öppen forskningsdata går inte att hitta i bibliotekariepraxisens gemensamma kunskap. Flera av informanterna säger att deras utbildning inte förberett dem för det arbetet de utför idag. Kunskapen finns istället i den praxisgemenskap som utgörs av personer som arbetar med öppen forskningsdata, oavsett om dessa personer är bibliotekarier eller ej. Nätverket SND är en särskilt viktig källa till denna kunskap, då nätverket sammankopplar personer så att de kan utbyta kunskap med varandra i ämnet. Via SND får de dels möjlighet att kommunicera direkt med andra personer inom praxisen, dels tillgång till SND:s hemsida och mejllistor som båda fungerar som en plats där kunskap bevaras,

utvecklas och kan återanvändas. Därför framstår SND som den centrala källan till informanternas kunskaper, snarare än deras utbildning eller kollegor inom lärosätet. Det framgår i och för sig att det framför allt är andra bibliotekarier som informanterna interagerar med inom SND-nätverket, även kontakt med IT-personer och forskare förekommer. Informanterna har också ett avstånd från bibliotekssamlingen som kan upplevas som distanserade från yrket, eftersom samlingen är en så pass central del av bibliotekariers identitet (Davis 2008).

Samtidigt finns det tydliga kopplingar både till vad bibliotekarier rent praktiskt jobbat med innan, som forskarstöd, publicering och granskning av metadata. Även om en del av informanterna inte pekar på sin utbildning som förberedande, och menar att deras arbete med öppen forskningsdata inte liknar vad de arbetat med tidigare inom biblioteket, så kan de alla se en del värderingar och normer som kan överföras på deras arbete med öppen forskningsdata, som pedagogik, service, värdet av fri tillgång till information samt värnandet om personlig integritet. Informanternas kunskap kommer alltså delvis från deras yrkesbakgrund, utbildning inkluderad, och delvis från praxisgemenskapen kring öppen forskningsdata.

6.4.4 Förhållandet mellan informanterna, yrkesidentitet och bibliotekarieyrket

En aspekt inom yrkesidentitet är hur individerna ser sig själva i relation till yrket (Cravey 1991). Jag menar att det varierar ganska stort mellan informanterna i denna fråga. INF5 uttrycker exempelvis den mest distanserade relationen till yrket, medan INF2 är den som framhäver sin tillhörighet mest. INF2 säger dock också att forskningsdata inte nödvändigtvis är en uppgift för bibliotekarier, vilket INF1 och INF4 också uttrycker. Det finns alltså en osäkerhet kring huruvida det är deras tillhörighet till bibliotekarieyrket som gör dem lämpade att arbeta med öppen forskningsdata, eller om det är något annat som väger tyngre. INF5 och INF6 har exempelvis en teknisk bakgrund som skiljer sig från vad en bibliotekarie i allmänhet har, enligt dem, och kan vara en bidragande faktor till varför de arbetar med öppen forskning.

Identiteten innovatör är inte den mest vanliga att stöta på inom forskning om bibliotekariers yrkesidentitet, men den förekommer, exempelvis i Linton (2016). Informanternas arbete med öppen forskningsdata är på många vis innovativt, eftersom de bygger upp infrastrukturen kring hur forskningsdata ska hanteras från grunden. Detta arbete innebär att de samarbetar med många olika aktörer inom lärosätet, och gör därmed att informanterna befinner sig i en väldigt viktig och

central position inom lärosätet. I vissa fall kan även biblioteket som organisation sägas befinna sig i centrum, men för andra informanter, exempelvis INF5, är hets arbete med öppen forskningsdata avskilt från biblioteket.

Individerna inom ett yrke är alla unika och har olika värderingar, åsikter och sätt att utföra sitt yrke på. Det går därför inte att säga att, ”Detta är sant för alla bibliotekarier.” Man kan trots det ringa in generella normer och värderingar som är vanliga eller utmärkande för yrket, även om de inte är accepterade av alla yrkespersoner (Alvesson 2000). Carvey (1991) kallar dessa för kärnvärderingar. Främjandet av demokrati genom fri tillgång till information är en sådan. Även om ingen av informanterna rakt ut nämner att deras arbete främjar demokrati är det ändå en underförstådd del av arbetet med att göra forskningsdata öppen då denna värdering är sammanvävd med hela rörelsen för öppen forskning. Det går dock att ställa sig kritisk till att öppenhet automatiskt främjar demokrati, vilket kan ses i informanternas utsagor där de bland annat uttrycker vikten av att värna om den personliga integriteten hos de människor som forskningsdata hämtas från. Värnandet av personlig integritet är en annan kärnvärdering bland bibliotekarier, enligt Carvey, men i det här fallet krockar den med främjandet av fri tillgång till information. En annan åsikt som nämns bland informanterna är att en del forskningsdata inte har ett värde för allmänheten, och att det därför inte finns någon anledning att publicera den.

7. Diskussion & avslutning

Syftet med uppsatsen är att generera kunskap om bibliotekariers upplevelse av yrkesidentitet i relation till öppen forskningsdata. Det finns en lång tradition av att ifrågasätta bibliotekens och bibliotekariernas funktion i samhället (Davis 2008). Premissen för uppsatsen har varit att forskningsdata är något relativt nytt för akademiska bibliotekariers att jobba med, och att nya uppgifter väcker frågor om vad det akademiska bibliotekets funktion är. Författare som exempelvis Linde et al. (2014) menar att bibliotekariers har en viktig roll att spela i främjandet av öppen forskningsdata. Bibliotekariernas involvering beror dels på att arbetet ligger nära vad bibliotekariers redan arbetar med (publicering, öppen forskning, forskarstöd), dels på att öppen forskningsdata på ett ideologiskt plan stämmer överens med bibliotekariers kärnvärderingar (demokrati, fri tillgång till information). Vitsen med att anlägga ett yrkesidentitetsperspektiv på öppen forskningsdata är att synliggöra de värderingar och normer som styr informanternas arbete, och på så vis få kunskap om deras syn på bibliotekarieyrkets roll i nu- och framtid.

Vad jag kom fram till i min analys är att informanterna har svårt att skilja mellan generell forskningsdatahantering och öppen forskningsdata i sitt praktiska arbete, då de två ofta överlappar. Jag fann också att informanterna framhävde etisk och korrekt hantering av forskningsdata över att främja total öppen publicering av forskningsdata. Informanterna ser det som sin uppgift att skapa ett välfungerande system för forskarstöd kring forskningsdata, oavsett om publicering av forskningsdata kommer ske eller ej. Informanterna menar att de vill främja öppenhet, vilket de gör genom att proaktivt bygga en infrastruktur, genom att informera om ämnet under föreläsningar för forskare och doktorander och genom att publicera information på webbsidor och dylikt. När de är i direktkontakt med forskare är det dock forskaren och hans behov som styr informanternas arbete, det vill säga, de försöker generellt sett inte övertala forskarna att publicera sig öppet genom att exempelvis diskutera möjligheten.

Den dominerande yrkesidentiteten som jag identifierat i gruppen är en informationshanteringsidentitet. Informanterna berättar hur de använder sig av sina kompetenser inom att söka, hantera och sprida information för att fungera som ett nav för forskningsdata vid lärosätet. Andra, sekundära yrkesidentiteter hittades också: en pedagogisk identitet, en service-identitet, en förespråkande identitet och en data-orienterad identitet.

Genom uppsatsen har jag flera gånger återkommit till frågan om huruvida öppen forskningsdata innebär helt nya arbetsformer för bibliotekarier. Vad gäller informanterna så är de konkreta arbetsuppgifterna de utför relativt nya, men de har likheter med andra, mer traditionella arbetsuppgifter för bibliotekarier, så som forskningsstöd, undervisning, främjande av öppen forskning, publicering och metadatahantering. Några av informanterna uttrycker att det finns en naturlig koppling mellan bibliotekarier och arbete med öppen forskningsdata, medan andra lägger emphasis vid vikten av specifika kompetenser som inte är exklusiva för bibliotekaryrket.

Med uppsatsen synliggör jag hur akademiska bibliotekarier resonerar kring sitt arbete med öppen forskningsdata. Detta kan vara värdefullt för institutioner och för bibliotekarier som är i en process av att etablera forskningsdataservice på lärosätet, då jag genom uppsatsen lyfter fram en del av de arbete som kan förväntas komma. Uppsatsen kan också vara värdefull för bibliotekarier och informationsvetare som vill förstå yrkets utveckling och vilken inverkan som utvecklingen har på yrkets kärnvärderingar och normer.

Eftersom endast sex informanter intervjuats begränsas uppsatsens generaliserbarhet. Att det finns många likheter informanterna emellan trots att studien är så pass liten tyder samtidigt på att de slutsatser jag kommit fram till kan vara relevanta för praxisgemenskapen i stort. Huruvida resultatet är relevant för bibliotekarier i andra länder än Sverige är däremot svårt att säga. Bibliotekarier i andra länder arbetar under andra förutsättningar än i Sverige, och det finns därför mycket som kan inverka på hur de uppfattar sin yrkesidentitet i relation till öppen forskningsdata. Detta är något som framtida forskning skulle kunna studera. Ett annat förslag till framtida forskning är att jämföra yrkesidentiteten mellan bibliotekarier och andra yrkesgrupper, exempelvis personer med forskarbakgrund, som utför samma arbetsuppgifter i relation till öppen forskningsdata. En sådan studie hade gett insikt i eventuella skillnader mellan yrkesgruppernas kompetenser, arbetssätt och värderingar.

8. Litteraturförteckning

Albert, K. M. (2006). 'Open access: Implications for scholarly publishing and medical libraries', *Journal of the Medical Library Association*, 94(3), s. 253–262.

Alvesson, M. (2000). 'Social identity and the problem of loyalty in knowledge-intensive companies', *Journal of Management Studies*, 37(8), s. 1101–1123. doi: 10.1111/1467-6486.00218

Bartling, S. & Friesike, S. (2014). 'Towards another scientific revolution', i Bartling, S. & Friesike, S. (red.) (2014). *Opening science: The evolving guide on how the internet is changing research, collaboration and scholarly publishing*. Cham: Springer International Publishing. Kap. 1., s. 3–15. doi: 10.1007/978-3-319-00026-8_1

Borgman, C. L. (2012). 'The conundrum of sharing research data', *Journal of the American Society for Information Science & Technology*, 63(6), s. 1059–1078. doi: 10.1002/asi.22634

Borgman, C. L. (2018). 'Open data, grey data, and stewardship: Universities at the privacy frontier', *Berkeley Technology Law Journal*, 33(2), s. 365–412. doi: 10.48550/arXiv.1802.02953

Borgman, C. L. et al. (2020). 'Thorny problems in data (-intensive) science', *Communications of the ACM*, 63(8), s. 30–32. doi: 10.1145/3408047

Coulmas, F. (2019). *Identity: A very short introduction*. Oxford University Press. ISBN: 9780198828549

Cravey, P. J. (1991). 'Occupational role identity of women academic librarians', *College & Research Libraries*, 52(2), s. 150–164. doi: 10.5860/crl_52_02_150

Davis, C. (2008). 'Librarianship in the 21st century: Crisis or transformation?', *Public Library Quarterly*, 27(1), s. 57–82. doi: 10.1080/01616840802122401

Eng, S. (2017). 'The library profession in the time of open access', *Serials Librarian*, 73(3/4), s. 215–225. doi: 10.1080/0361526X.2017.1369921

- Egidius, H. (u.å.). 'Yrkesidentitet', i *Psykologilexikon*. Natur & Kultur.
<https://www.psykologiguide.se/psykologilexikon/?Lookup=yrkesidentitet>
[14/02/2022].
- Europeiska kommissionen (u.å.). Open access & data management.
https://ec.europa.eu/research/participants/docs/h2020-funding-guide/cross-cutting-issues/open-access-dissemination_en.htm [21/04/2022]
- Europiska kommissionen (2019). *Open science*. Tillgänglig via:
https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/open-science_en [18/04/2022]
- Europeiska kommissionen (2021). *Horizon Europe, open science: Early knowledge and data sharing, and open collaboration*,
<https://data.europa.eu/doi/10.2777/79699> [07/04/2022]
- Fransson, J. & Kjellberg, S. (2016). 'Forskningsdata: Ett biblioteks läranderesor i de internationella, nationella och lokala landskapen', *InfoTrend*, 69(1/2), s. 41–48.
- Freedman, S. (2014). 'Faculty status, tenure, and professional identity: A pilot study of academic librarians in New England', *Portal: Libraries & the Academy*, 14(4), s. 533–565. doi: 10.1353/pla.2014.0023
- Golub, K. & Hansson, J. (2017). '(Big) data in library and information science: A brief overview of some important problem areas', *Journal of universal computer science*, 23(11), s. 1098–1108. doi: 10.3217/jucs-023-11-1098
- Guédon, J.-C. (2006). 'Open access: A symptom and a promise', i Jacobs, N. (red.). (2006). *Open Access*, s. 27–38. doi: 10.1016/B978-1-84334-203-8.50003-0
- Görman, U. (2017). *Lathund för etikprövning*. Lunds universitet.
- Haglund, L., Roos, A. & Wallgren-Björk, P. (2018). 'Health science libraries in Sweden: New directions, expanding roles', *Health Information and Libraries Journal*, 35(3), s. 251–255. doi: 10.1111/hir.12229
- Haider, J. (2018). 'Openness as tool for acceleration and measurement: Reflections on problem representations underpinning open access and open science', i Herb, U. & Schöpfel, J. (red.) (2018). *Open divide: Critical studies on open access*. Sacramento, CA: Library Juice Press. Tillgänglig via:
<https://scidecode.com/en/open-divide-critical-studies-on-open-access/>

Herb, U. & Schöpfel, J. (2018). 'Introduction: Open divide emerges as open access unfolds', i Herb, U. & Schöpfel, J. (red.) (2018). *Open divide: Critical studies on open access*. Sacramento, CA: Library Juice Press. Tillgänglig via: <https://scidecode.com/en/open-divide-critical-studies-on-open-access/>

Higman, R. & Pinfield, S. (2015). 'Research data management and openness: The role of data sharing in developing institutional policies and practices', *Program: electronic library and information systems*, 49(4) s. 364–381. doi:10.1108/PROG-01-2015-0005

Hirschi, A. (2012). 'Callings and work engagement: Moderated mediation model of work meaningfulness, occupational identity, and occupational self-efficacy', *Journal of Counseling Psychology*, 59(3), s. 479–485. doi: 10.1037/a0028949

Integritetsskyddsmyndigheten (2021). Vad är en personuppgift? <https://www.imy.se/privatperson/dataskydd/introduktion-till-gdpr/vad-ar-personuppgifter/> [04/04/2022]

Ishii, K. *et al.* (2021). "“Nobody Really Knows What We Do”": Exploring the organizational and occupational identification of academic librarians', *Communication Studies*, 72(5), s. 866–882. doi: 10.1080/10510974.2021.1975146

Jenkins, R. (2014). *Social identity*. Fourth Edition. Routledge, Taylor & Francis Group. ISBN: 9780415706926

Kungliga biblioteket (2021). Vad är öppen tillgång? <https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/oppen-tillgang-och-bibsamkonsortiet/oppen-tillgang/vad-ar-oppen-tillgang.html> [27/12/2021].

Kåring Wagman, A. (2008). *Bibliotekarien och professionen: En forskningsöversikt*. Tillgänglig via: <http://www.biblioteksforeningen.org/material/bibliotekarien-och-professionen-en-forskningsoversikt-2/> [27/01/2022]

Lindberg, J. (2015). *Att bli bibliotekarie: Informationssökning och yrkesidentiteter hos B&I-studenter och nyanställda högskolebibliotekarier*. (Avhandling). Borås : Högskolan i Borås.

Linde, P. (2014). 'Öppen data: En ny utmaning för forskningsbiblioteken', *Biblioteksbladet*, (9), s. 14–15.

Linde, P. et al. (2015). 'Researchers and open data: Attitudes and culture at Blekinge institute of technology', i Schmidt B., & Dobрева, M. (red.), (2015). *New avenues for electronic publishing in the age of Infinite collections and citizen science: Scale, openness, and trust*. doi: 10.3233/978-1-61499-562-3-173

Linde, P., Noorman, M., Wessels, B. & Sveinsdottir, T. (2014). 'How can libraries and other academic stakeholders engage in making data open?', *Information Services and Use*, 34(3). 211-219. doi: 10.3233/ISU-140741

Linton, A. M. (2016). 'Emerging roles for librarians in the medical school curriculum and the impact on professional identity', *Medical Reference Services Quarterly*, 35(4), s. 414-433. doi: 10.1080/02763869.2016.1220758

Nelson, A. J. & Irwin, J. (2014). "Defining what we do—all over Again": Occupational identity, technological change, and the librarian/internet-search relationship', *The Academy of Management Journal*, 57(3), s. 892–928. doi: 10.5465/amj.2012.0201

Nordström, K. & Nählinger, J. (2020). 'Kartläggning av datahantering hos tio forskare vid LiU: "Man lutar sig på pragmatik och tradition."' DNR LIU-2020-03156, 1(25).

Oberländer, A. & Reimer, T. (2019). 'Open access and the library', i Oberländer, A. & Reimer, T. (red.) (2019). *Open access and the library*. MDPI (Multidisciplinary Digital Publishing Institute. ISBN: 978-3-03897-741-4. Tillgänglig via: <https://www.mdpi.com/2304-6775/7/1/3>

Open Society Institute (2002). 'Budapest open access initiative'. Tillgänglig via: www.budapestopenaccessinitiative.org [08/02/2022].

Pierson, C. M., Goulding, A. & Campbell-Meier, J. (2019). 'An integrated understanding of librarian professional identity'. *Global Knowledge, Memory and Communication* 68(4/5), s. 413-430). doi: 10.1108/GKMC-01-2019-0008

Pingel, B. and Robertsson, H. (1998). *Yrkesidentitet i sjukvård: Position, person och kön*. Arbetslivsinstitutet. ISBN: 91-7045-476-0

Pratt, M. G. & Foreman, P. O. (2000). 'Classifying managerial responses to multiple organizational identities', *The Academy of Management Review*, 25(1), s. 18–42. doi: 10.2307/259261

Proposition 2020/21:60. *Forskning, frihet, framtid: Kunskap och innovation för Sverige*. Tillgänglig via: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2020/12/forskning-frihet-framtid--kunskap-och-innovation-for-sverige/>

Reverez, J. (2018). 'Opening the heart of science: A review of the changing roles of research libraries', *Publications*, 6(1), 9. doi: 10.3390/publications6010009

Saks, M. (2012). 'Defining a profession: The role of knowledge and expertise', *Professions & Professionalism*, 2(1), s. 1–10. doi: 10.7577/pp.v2i1.151

Sare, L. and Bales, S. E. (2014). 'Professional identity: A grounded theory study of veteran academic librarians', *Library Review*, 63(8/9), s. 574–589. doi: 10.1108/LR-02-2014-0020

Shelly, M. & Jackson, M. (2018). 'Research data management compliance: Is there a bigger role for university libraries?', *Journal of the Australian Library & Information Association*, 67(4), s. 394–410. doi: 10.1080/24750158.2018.1536690

Sherpa Juliet (u.å.). Juliet statistics. https://v2.sherpa.ac.uk/view/funder_visualisations/1.html [03/06/2022].

Suber, P. (2012). *Open access*. Cambridge, MIT Press essential knowledge series. ISBN: 9780262517638

Sundin, O. (2006). *Informationsstrategier och yrkesidentiteter: En studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen* (Avhandling). Borås: Valfrid.

Svensk biblioteksforening (u.å.). Bli medlem. <https://www.biblioteksforeningen.se/bli-medlem/> [22/05/2022].

Svensk nationell datatjänst (2022a). SND – ett nationell samarbete. <https://snd.gu.se/sv/om-oss> [24/02/2022].

Svensk nationell datatjänst (2022b). Styrgrupp. <https://snd.gu.se/sv/om-oss/styrgrupp> [24/02/2022].

Svensk nationell datatjänst (2022c). SND-nätverket. <https://snd.gu.se/sv/om-oss/snd-n%C3%A4tverket> [24/02/2022].

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken: Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Tzanova, S., Bossu, C. & Heck, T. (2020). 'Changes in academic libraries in the era of open science', *Education for Information*, 36(3), s. 281–299. doi: 10.3233/EFI-190259

Vetenskapsrådet (2021a). *Vetenskapsrådets samordningsuppdrag om öppen tillgång till forskningsdata - delredovisning*. ISBN 978-91-88943-49-1

Vetenskapsrådet (2021b). Öppen vetenskap. <https://www.vr.se/uppdrag/oppen-vetenskap.html> [27/12/2021].

Vetenskapsrådet (2021c) Publicera med öppen tillgång. <https://www.vr.se/soka-finansiering/krav-och-villkor/publicera-med-oppen-tillgang.html> [23/02/2022].

Vetenskapsrådet (2021d). Öppen tillgång till forskningsdata. <https://www.vr.se/uppdrag/oppen-vetenskap/oppen-tillgang-till-forskningsdata.html> [27/12/2021].

Vetenskapsrådet (2021e). FAIR-principerna. <https://snd.gu.se/sv/hantera-data/fardigstalla-tillgangliggora/FAIR-principerna> [09/05/2022].

Vetenskapsrådet (2022). *Vetenskapsrådets samordningsuppdrag om öppen tillgång till forskningsdata 2022*. Stockholm.

Wenger, E. (1998). *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge, Cambridge University Press. ISBN: 9780521663632

9. Bilagor

Bilaga 1. Brev

Hej!

Jag heter Mikaela Hofmann och kontaktar er för en intervju inom ramen för min masteruppsats som skrivs inom ABM-programmet vid Lunds universitet. Jag söker bibliotekarier som arbetar med öppen forskningsdata.

Mer information:

Uppsatsen kommer att handla om forskningsdata och dess betydelse för bibliotekariers yrkesidentitet. Mer specifikt handlar den om förändringar i arbetsuppgifter vid akademiska bibliotek på grund av de nya arbetsuppgifter som öppen forskningsdata inneburit, och hur dem som arbetar med dessa uppgifter reflekterar över denna förändring. Mitt mål är inte att utvärdera någons arbetsinsats, endast att få en djupare insikt om uppfattningar och upplevelser. Genom att delta i studien kan du bidra till en ökad kunskap om ämnet.

Intervjuerna beräknas ta mellan 30 och 90 minuter och kommer ske via Zoom. Alla informanter kommer såklart att anonymiseras. Jag planerar inte att behandla några känsliga uppgifter under intervjun, och menar därmed att deltagande inte innebär någon risk för dig som informant. Du kan när som helst dra tillbaka ditt deltagande.

Jag vill spela in intervjuerna för att sedan kunna transkribera dem. Transkriptionen får du gärna ta del av och kommentera. Denna data kommer raderas efter att uppsatsen är färdig och godkänd.

Om någon vill ställa upp, svara på detta mailet eller kontakta mig enligt nedan. Du får gärna bekräfta att du tagit del av information om studien och att du ger sitt samtycke till att bli intervjuad.

Om du har frågor kontakta mig gärna! Jag kan nås via mejl:

Mikaela.hofmann@outlook.com

Min handledare är Olof Sundin, professor vid Lunds universitet. Han kan nås via mejl: olof.sundin@kultur.lu.se

Med vänliga hälsningar,

Mikaela Hofmann

Bilaga 2. Intervjuguide

Påminn informanten om att de kommer anonymiseras och att arbetsplatsen inte kommer nämnas med namn.

Upplys också om att hen kan ta del av transkriberingen etc.

Bakgrundsfrågor:

Hur länge har du jobbat som bibliotekarie?

Var/när utbildade du dig?

Vilken typ av utbildning var det? (kandidat, magister etc)

Praktiskt arbete

Kan du berätta om bibliotekets arbete med forskningsdata?

Hur länge har du arbetat med forskningsdata? Öppen forskningsdata?

Hur mycket av arbetstiden läggs på detta arbete?

Hur många är ni vid din arbetsplats som arbetar med detta?

Vad innebär det i praktiken att arbeta med öppen forskningsdata för dig?

Forskarstöd?

Metadata?

Samarbeten?

Kunskapsspridning?

Annat?

Tycker du att dina arbetsuppgifter är typiska bibliotekarieuppgifter eller ligger de utanför traditionen?

Kompetenser

Vilka kompetenser tycker du att det krävs det för att göra ditt arbete? *(Någon specifik kompetens som du anser är värdefull för ditt arbete men som ligger utanför vad som bibliotekarieyrkets typiska expertområden? Juridik, datavetenskap etc.)*

Hade du dessa kompetenser innan, eller var det något du utvecklade för att arbeta med öppen forskningsdata?

Har du möjlighet att utveckla dina kompetenser kring öppen forskningsdata vid din arbetsplats eller måste det ske på egen tid?

(Tycker du att din utbildning förberedde dig på ditt jobb?)

Förväntningar/värderingar

Hur ser man på öppen data vid ditt lärosäte utanför biblioteket? Inom biblioteket?

Vilka förväntningar anser du att ... har på dig och på biblioteket i allmänhet när det kommer till öppen forskningsdata?

Forskare

Chefer

Medarbetare

Andra?

Vad är din åsikt om öppen forskningsdata?

Hur tycker du att bibliotek *borde* arbeta med öppen forskningsdata?

Avslutningsfrågor

Finns det något som vi inte pratat om som du vill tillägga?

Har du några frågor till mig?

fråga om snöboll

(Tacka för deltagande)